

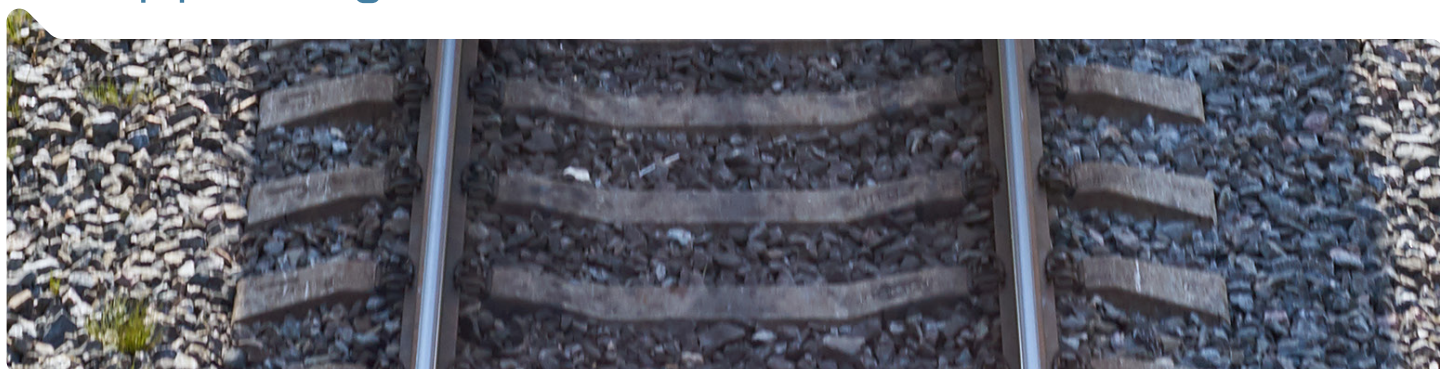

Maatschappelijk Verantwoord Beleggen

Rapportage H2 2019

Achmea Investment Management

Inhoudsopgave

1.	Activiteiten & Ontwikkelingen	03
2.	Inleiding verantwoord beleggen	06
3.	Uitsluitingsbeleid	11
4.	Stembeleid & Corporate Governance	20
5.	Engagement	26
6.	Samenwerking & Collectieve Initiatieven	46
7.	Bijlagen	50

1. Activiteiten & Ontwikkelingen

Het afgelopen halfjaar zijn binnen de Nederlandse financiële sector veel initiatieven ontplooid rond Maatschappelijk Verantwoord Beleggen (MVB). Achmea IM heeft aan veel van deze initiatieven een bijdrage geleverd en de belangen van haar klanten behartigd. Zo hebben wij onze kennis en ervaring gedeeld op verschillende forums en hebben wij via werkgroepen meegewerkt aan diverse MVB-ontwikkelingen. Daarnaast geeft Achmea IM binnen haar beleggingsbeleid invulling aan maatschappelijk verantwoord beleggen door het inzetten van verschillende instrumenten. In deze rapportage kunt u lezen welke activiteiten Achmea IM heeft ondernomen in het afgelopen jaar.

Uitsluiten van steenkolen en teerzandolie

Klimaatverandering is een van de vijf speerpuntthema's van Achmea IM. Om invulling te geven aan het speerpunt kiest Achmea IM er voor om haar beleggingen in steenkool en teerzandolie terug te brengen. De focus ligt op de mijnbouw en nutssector. Ondernemingen die een aanzienlijk deel (meer dan 30%) van de omzet uit kolen of teerzanden halen worden direct uitgesloten van beleggingen. Daarnaast kiest Achmea IM er voor om de dialoog te starten met ondernemingen die niet binnen de uitsluitingscriteria vallen maar zich vooralsnog onvoldoende inspannen voor het slagen van een tijdige transitie naar een koolstof arme economie. Binnen het engagementprogramma verdiepen wij ons in de plannen van bedrijven en via de dialoog zullen wij ondernemingen stimuleren om verdere stappen te zetten.

Achmea IM publiceert SDG paper

De Sustainable Development Goals (SDG's) staan in toenemende mate op de agenda van institutionele beleggers. Hierbij komt vaak de vraag op wat de SDG's zijn, in welke mate ze verschillen van andere internationale afspraken en hoe de SDG's kunnen bijdragen aan de doelstellingen van institutionele beleggers op het gebied van Maatschappelijk Verantwoord Beleggen (MVB). Via een white paper beantwoordt Achmea IM deze vragen en geven we aan welke mogelijkheden en beperkingen wij hierbij zien. De white paper is via deze link beschikbaar.

IMVB-convenant instrumentarium beschikbaar

Pensioenfondsen, ngo's, vakbonden en de overheid hebben het afgelopen jaar samengewerkt aan het Instrumentarium, dat praktische handvatten biedt voor pensioenfondsen bij de implementatie van de OESO-richtlijnen en de UNGP's. Het Instrumentarium is een uitgebreide toelichting en voorbeeldteksten om pensioenfondsen te helpen met de implementatie van de afspraken van het IMVB-convenant in het beleid van de pensioenfondsen, in de uitbesteding, monitoring en rapportage daarover.

Voor het in lijn brengen van het ESG-beleid met de OESO-richtlijnen en de UNGP's geldt dat hieraan uiterlijk 2 jaar na inwerkingtreding van het convenant moet zijn voldaan (1-1-2021).

Achmea IM lanceert MVB podcasts

Achmea IM heeft het afgelopen halfjaar podcasts op het gebied van Maatschappelijk Verantwoord Beleggen en portfolio management gelanceerd. Experts van Achmea IM bespreken onder leiding van een interviewer onderwerpen als ESG-integratie, engagement, private equity, green bonds en commodities. Ze zijn te beluisteren op podcastapps Spotify, Google en Apple podcast. Of luister ze hier.

#1 Engagement in de praktijk.

MVB (of ESG) wordt steeds belangrijker voor pensioenfondsen. Deze podcast bespreekt de samenhang tussen engagement en beleggingsbeslissingen. Met experts op het gebied van MVB en van aandelenbeleggen.

#2 Hoe maatschappelijk verantwoord is beleggen in commodities?

Beleggen in commodities kent een duidelijk doel in de beleggingsportefeuille van pensioenfondsen. Maar hoe verhoudt zich dat tot maatschappelijk verantwoord beleggen? In deze podcast bespreken de experts van Achmea IM de samenhang tussen commodities en Maatschappelijk Verantwoord Beleggen.

#3 De opmars van green bonds in de beleggingsportefeuille.

Green bonds vormen een liquide en transparante vorm van impact investing. In deze podcast bespreken de experts op het gebied van MVB en beleggen de ontwikkelingen in de sterk groeiende markt voor green bonds.

#4 ESG & Private Equity.

Als je het goed beschouwt is ESG niets anders dan goed ondernemerschap. Private Equity als asset categorie speelt daarop in door actief de samenwerking aan te gaan met (familie)bedrijven. In deze podcast bespreken de experts hoe ze te werk gaan, en wat dat, ook in het rendement voor pensioenfondsen, oplevert. Direct luisteren?: <https://anchor.fm/achmeaim>

2. Inleiding verantwoord beleggen

Achmea Investment Management beheert beleggingsfondsen waar institutionele beleggers in participeren. Sinds 2008 past Achmea Investment Management MVB-instrumenten toe bij het beheren van het vermogen in deze beleggingsfondsen. In dit verslag leest u de laatste stand van zaken met betrekking tot deze instrumenten en vindt u terug welke activiteiten voor de beleggingsfondsen zijn ondernomen. Beleidsdocumenten en rapportages zijn terug te vinden op de website van Achmea Investment Management.

2.1. Verantwoord beleggen

Achmea IM staat voor een goed en betaalbaar pensioen en is van mening dat maatschappelijk verantwoord beleggen (MVB) bijdraagt aan het realiseren van een goed en betaalbaar pensioen voor huidige en toekomstige generaties. Daarom besteedt Achmea IM waar nodig en mogelijk binnen de fiduciaire verantwoordelijkheid aandacht aan ecologische, sociale en governance (ESG) onderwerpen. Maatschappelijk verantwoord ondernemen door ondernemingen waarin belegd wordt, speelt een belangrijke rol.

2.2. Uitgangspunten

Voor het maatschappelijk verantwoord beleggen beleid (hierna MVB-beleid) hanteert Achmea IM de principes van het Global Compact van de Verenigde Naties (UN Global Compact) als uitgangspunt alsook de OESO-richtlijnen voor Multinationale Ondernemingen (OESO-richtlijnen) en de UN Guiding Principles on Business and Human Rights (Guiding Principles).

Het UN Global Compact bestaat uit tien breed geaccepteerde principes (zie bijlage 7.1) en beslaat vier hoofdthema's:

- Mensenrechten;
- Arbeidsnormen;
- Milieu;
- Anticorruptie.

Deze principes vinden hun oorsprong in internationale verdragen zoals de Universele Verklaring van de Rechten van de Mens en principes van de International Labour Organisation (ILO). Het UN Global Compact verlangt van bedrijven dat zij binnen hun eigen invloedssfeer kernwaarden op het gebied van mensenrechten, arbeidsnormen, milieu en anticorruptie omarmen, ondersteunen en uitvoeren.

De OESO-richtlijnen en Guiding Principles geven naast de vier genoemde thema's richting aan ondernemingsgedrag op de volgende thema's:

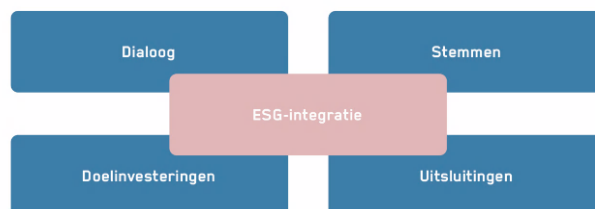
- Consumentenbelangen;
- Wetenschap en technologie;
- Mededinging;
- Belastingen.

2.3. Instrumenten

Bij het in praktijk brengen van Achmea IM's MVB-beleid, wordt gebruik gemaakt van vijf instrumenten:

1. Uitsluiting van producenten van controversiële wapens en tabak, ondernemingen die op structurele wijze principes van het UN Global Compact schenden en landen die vallen onder de sanctiewet 1977;
2. Engagement, het aangaan van de dialoog met ondernemingen;
3. Corporate governance en stemmen op aandeelhoudersvergaderingen;
4. Doelinvesterings (Green Bonds);
5. ESG-integratie in beleggingsprocessen.

FIGUUR 2.3.1 MVB-INSTRUMENTEN ACHMEA IM

2.4. Transparantie en verantwoording

Transparantie is onafscheidelijk verbonden aan een goed MVB-beleid. Achmea IM rapporteert daarom tweemaal per jaar over hoe zij de afgelopen periode invulling gaf aan het MVB-beleid. Ook rapporteert Achmea IM over de wijze waarop instrumenten zijn ingezet op sociale, governance en milieuthema's. Daarnaast geven wij inzicht in ons stemgedrag via een vote disclosure system. De rapportages en het systeem zijn toegankelijk via de website van Achmea IM. Ook staan de volgende documenten op website:

1. Verantwoord beleggen beleid;
2. Uitsluitingsbeleid ten aanzien van controversiële wapens en structurele Global Compact schenders;
3. Corporate governance en stembeleid.

2.5. Scope van rapportage

Het verantwoord beleggen beleid is van toepassing op de Achmea IM beleggingsfondsen. In deze rapportage is verantwoording afgelegd voor het in de beleggingsfondsen gevoerde MVB-beleid. Daarnaast voert Achmea IM een aantal beleggingsfondsen die fund-of-funds zijn. Op deze fondsen is het MVB-beleid van externe vermogensbeheerder van toepassing.

In bijlage 7.5 vindt u een overzicht van de Achmea IM beleggingsfondsen (zie bijgevoegde attachment met een overzicht van alle fondsen in scope)

2.6. ESG Integratie

Achmea IM hecht waarde aan ESG-informatie. Voor de beheerde beleggingsfondsen wordt daar waar mogelijk ESG-informatie op een systematische en consistente manier geïntegreerd in de beleggingsprocessen. Het inzichtelijk maken van ESG-risico's dient bij te dragen aan het maken van beter geïnformeerde beleggingsbeslissingen.

Aandelen

Binnen het kwantitatieve (factor) beleggingsproces voor aandelen heeft ESG-integratie een plek binnen de factor kwaliteit. De factor kwaliteit kwam als meeste geschikte factor naar voren na uitvoerig testen van verschillende ESG-integratie scenario's. Voor alle ondernemingen worden ESG risico's en kansen met gebruikmaking van MSCI ESG Research inzichtelijk gemaakt. Het meewegen van deze informatie van ondernemingen ten aanzien van enerzijds risicoblootstelling en anderzijds door het management van de onderneming ingevoerde beheersmaatregelen blijkt zich het beste te laten vangen in de factor kwaliteit. ESG-integratie is daarmee toegepast op alle intern beheerde aandelenstrategieën.

Bedrijfsobligaties

Bij het beheer van het Achmea IM Euro Investment Grade Credits Fonds past Achmea IM op structurele wijze een ESG-integratiestrategie in het beleggingsproces toe. Voor alle ondernemingen worden ESG risico's en kansen met gebruikmaking van MSCI ESG Research inzichtelijk gemaakt. Binnen het beleggingsproces wordt vervolgens een gedetailleerde analyse gemaakt van de ESG risico-opslag die de issuer voor de uitgegeven obligatielening zou moeten bieden. Dit gebeurt naast de reguliere kredietwaardigheids- en andere relevante economische criteria. Op basis van deze gedetailleerde analyses van risico-opslagen wordt bepaald in welke mate een issuer/lening een aantrekkelijke vergoeding biedt voor gelopen risico's. Deze informatie vormt de basis voor de beleggingsbeslissingen.

Staatsobligaties

Voor het Achmea IM EMU staatsobligatiefonds worden bestuurlijke, milieu en sociale risico's waar van toepassing en relevant meegewogen in kwantitatieve en kwalitatieve landenanalyses. In de bepaling van het risico of een land de uitgeleende hoofdsom en bijhorende rente volledig en op tijd terug kan betalen, zijn ESG risico's dus meegewogen. Bij het identificeren van deze risico's maken de Achmea IM portefeuillemanagers gebruik van ESG landenanalyses van een onafhankelijke dataleverancier: MSCI ESG Research.

Achmea IM werkt continu aan verbeteringen van het ESG-integratieproces. Zo is in de afgelopen periode een uitgebreide studie uitgevoerd naar de effecten van verschillende ESG-pijlers op de credit spreads van staatsobligaties. De opgedane kennis wordt geïntegreerd in het beleggingsproces.

Green Bonds (doelinvesterings)

Het Achmea IM Green Bond Fund belegt wereldwijd hoofdzakelijk in kwalitatief hoogwaardige, groene staats- en bedrijfsobligaties. Green bonds zijn obligaties uitgegeven door (semi)-overheden, internationale instellingen of ondernemingen. De opbrengsten worden gebruikt om projecten en activiteiten met een aantoonbaar positief effect op het milieu en klimaat of om effectieve oplossingen voor klimaatbescherming te (her)financieren. Meer specifiek (her)financieren green bonds projecten gericht op energie-efficiëntie, schoon vervoer en milieuvriendelijke technologieën (waaronder wind- en zonne-energie). Ook projecten voor het weerbaarder maken van infrastructuur en de leefomgeving tegen de fysieke gevolgen van klimaatverandering komen in aanmerking voor (her)financiering.

Green bonds hebben dezelfde karakteristieken als gewone, grijze obligaties. Ze hebben een soortgelijk rendement, hetzelfde kredietrisico en een vergelijkbare liquiditeit. Het verschil is dat met green bonds milieuvriendelijke projecten worden gefinancierd. Achmea IM gebruikt een eigen onafhankelijk raamwerk om vast te stellen dat de opbrengsten van green bonds ook echt worden aangewend voor groene projecten. Dit raamwerk is geënt op de

internationale richtlijnen Green Bond Principles en de Climate Bonds taxonomie van het Climate Bonds Initiative.

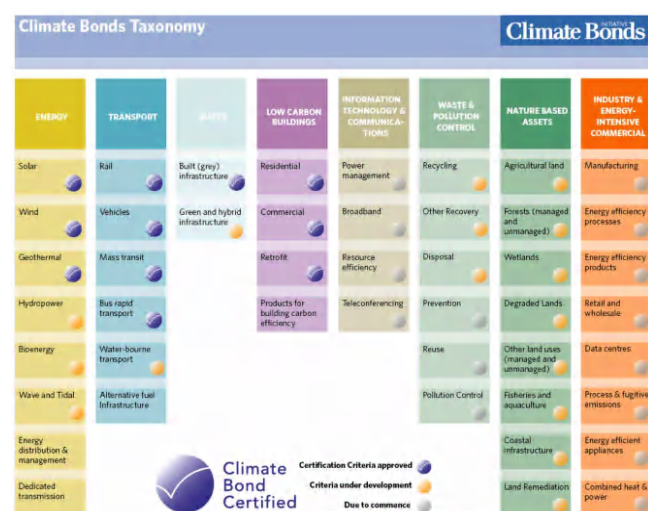
De Green Bond Principles zien toe op het proces waarmee green bonds naar de markt worden gebracht en omvatten:

- Principes rondom het gebruik van het opgehaald kapitaal;
- Principes rondom het proces van projectbeoordeling en -selectie;
- Principes rondom het beheer van opgehaald kapitaal;
- Principes rondom verslaglegging.

In onze beoordeling besteden we expliciet aandacht aan de mate waarin een green bond past in de algemene strategie van de uitgevende instelling.

De taxonomie van het Climate Bonds Initiative dient als kader bij het beoordelen van gefinancierde projecten en moet bijdragen aan het vertrouwen dat de met de opbrengsten gefinancierde projecten een aantoonbaar positief effect op het milieu of klimaat hebben.

FIGUUR 2.6.1 TAXONOMIE CLIMATE BONDS INITIATIVE¹

Naast het green bond funds beleggen we ook in green bonds in de creditfondsen. Figuur 2.6.1 geeft inzicht in de allocatie per 31-12-2019.

TABEL 2.6.1 ALLOCATIE % GREEN BONDS

Fonds	%
Achmea IM Euro Corporate Bond Fund	3,77%
Achmea IM Investment Grade Credit Pool EUR hedged	2,43%
Achmea IM Euro Investment Grade Credit Fund	6,05%

Metten CO₂-voetafdruk van debeleggingsfondsen

Achmea IM besteedt speciaal aandacht aan risico's rond klimaatverandering. Dit vanuit het besef dat klimaatverandering en de noodzakelijke overgang naar een koolstofarme economie de waarde van beleggingen negatief kunnen beïnvloeden. Als onderdeel van haar klimaatstrategie heeft Achmea IM de CO₂-voetafdruk van de aandelen en bedrijfsobligatiefondsen, zie tabel 2.6.2.

Methodiek en maatstaf voor meten CO₂-voetafdruk

Voor het berekenen van een CO₂-voetafdruk zijn er diverse maatstaven en methodes voorhanden. Op hoofdlijnen zijn de methodes onder te verdelen in:

1. Methodes gericht om blootstelling aan absolute CO₂-emissies (de som van de scope 1,2 en 3 emissies) inzichtelijk te maken;
2. Methodes gericht om blootstelling aan CO₂-intensiteit (bijvoorbeeld de ratio tussen de CO₂-emissies en de omzet van een onderneming) inzichtelijk te maken.

Achmea IM maakt voor het aandelenfonds zowel de absolute CO₂-emissies per miljoen euro geïnvesteerd vermogen als de CO₂-intensiteit inzichtelijk. Voor de absolute voetafdruk worden CO₂-emissies toegewezen aan de portefeuille op basis van een eigenaarschap. Als het fonds 1 procent van de totale marktkapitalisatie van een bedrijf bezit, dan wordt 1 procent van de broeikasgasemissies toegekend aan de CO₂-voetafdruk van de portefeuille. De CO₂-intensiteit wordt bepaald op basis van de gewogen gemiddelde CO₂-intensiteit van de portefeuille- of benchmarkgewichten ('weighted average carbon intensity'). Deze maatstaf kan eenvoudiger toegepast worden in verschillende beleggingscategorieën omdat deze niet afhankelijk is van eigenaarschap. Deze laatste maatstaf hanteert Achmea IM ook om de CO₂-intensiteit van het bedrijfsobligatiefonds inzichtelijk te maken.

Focus op scope 1 en scope 2 CO₂-emissies

Op basis van het Greenhouse Gas (GHG) Protocol zijn de bronnen voor CO₂-emissie per onderneming onderverdeeld in drie 'scopes' (reikwijdtes). Scope 1 en 2 emissies hebben betrekking op emissies waar een onderneming direct voor verantwoordelijk is en indirecte broeikasgasemissies door verbruik van gekochte elektriciteit, warmte of stoom. Scope

¹ Bron: Climate Bonds Initiative

3 emissies dekken alle indirecte emissies als gevolg van de activiteiten van een onderneming.

Achmea IM baseert de berekeningen voor de CO₂-voetafdruk op scope 1 en scope 2 CO₂-emissies. Achmea IM signaleert dat scope 3 CO₂-emissies nog onvoldoende en op verschillende manieren door bedrijven worden gerapporteerd. De kwaliteit van deze gegevens is daardoor van een lager niveau. Ook leiden deze scope 3 CO₂-emissies tot dubbeltellingen in de voetafdruk. Achmea laat de scope 3 CO₂-emissies daarom voorlopig buiten beschouwing.

Bron en reikwijdte van CO₂-data

Voor de berekening van de voetafdruk is gebruik gemaakt van CO₂-data van MSCI ESG Research. Voor de aandelenportefeuilles van Achmea zijn deze CO₂-data voor ruim 98% gebaseerd op door de ondernemingen gerapporteerde CO₂-data over 2018. Voor de bedrijfsobligatieportefeuille betreft dit ruim 60%. Beleggingen waar op het moment van berekenen geen CO₂-data beschikbaar waren, hebben een CO₂-voetafdruk toegewezen gekregen gelijk aan die van het gemiddelde van de portefeuille.

TABEL 2.6.2 ESG KARAKTERISTIEKEN ACHMEA IM BELEGGINGSFONDSEN PER 31-12-2019

	Portefeuille CO ₂ -emissies	Benchmark CO ₂ -emissies	Vershil	Portefeuille CO ₂ -intensiteit	Benchmark CO ₂ -intensiteit	Vershil
Achmea IM Global Enhanced Equity Fund EUR hedged	130,74	104,47	25%	166,33	168,27	-1%
Achmea IM Euro Corporate Bond Fund	-	-	-	63,51	101,99	-38%
Achmea IM Global Multi Factor Equity Fund	145,36	104,47	39%	208,89	168,27	24%
Achmea IM Investment Grade Credit Pool EUR hedged	-	-	-	149,20	103,58	44%
Achmea IM Euro Investment Grade Credit Fund	-	-	-	55,89	126,77	-56%

3. Uitsluitingsbeleid

Er kunnen uiteenlopende redenen zijn voor een institutionele belegger om op voorhand niet te willen beleggen in bepaalde ondernemingen of landen. Zo kan men ervoor kiezen om niet te beleggen in ondernemingen die ongewenst gedrag vertonen of ondernemingen die controversiële producten produceren. Wanneer een onderneming betrokken is bij een controversieel product, veelal een kernactiviteit van de onderneming, is het toepassen van een engagementbeleid niet reëel. Het is immers lastig de onderneming over te halen een ander product te produceren. Achmea IM past in dat geval een uitsluitingsbeleid toe. Daarnaast kunnen ondernemingen die op structurele wijze met hun gedrag internationale normen over mensenrechten, milieu, arbeidsnormen of corruptie schenden en bij achterblijvende engagementresultaten worden uitgesloten van het beleggingsuniversum. Hierbij vormen de principes van het UN Global Compact en de OESO-richtlijnen voor Multinationale Ondernemingen het uitgangspunt. Het uitsluitingsbeleid van Achmea IM richt zich op vier criteria, namelijk producenten van controversiële wapens, tabak, structurele schenders van internationale gedragsnormen en landen waaraan internationale sancties zijn opgelegd..

3.1. Controversiële Wapens

3.1.1. Definitie controversiële wapens

Voor Achmea IM zijn wapens controversieel wanneer deze wapens onevenredig veel leed en slachtoffers veroorzaken en geen onderscheid maken tussen burger- en militaire doelen. Ook na afloop van een conflict veroorzaken deze wapens nog op aanzienlijke schaal slachtoffers en ontwrichten deze de maatschappij en de economie. Wij zien ons uitsluitingsbeleid op controversiële wapens dan ook als onderdeel van ons **mensenrechtenbeleid**. In de praktijk gaat het om de volgende wapens:

1. Nucleaire wapens;
2. Biologische wapens;
3. Chemische wapens;
4. Antipersoonsmijnen;
5. Clustermunitie.

Bij het bepalen van de definitie van controversiële wapens zoekt Achmea IM aansluiting bij internationale verdragen die door Nederland zijn ondertekend en bij het beleid van de Nederlandse overheid. Het volledige uitsluitingsbeleid kunt u terugvinden op de website.

3.1.2. Vaststellen uitsluitingen

De beleggingsfondsen beleggen direct wereldwijd in aandelen en bedrijfsobligaties. Hierbij gaat het enkel om financiële markten die ontwikkeld zijn, dus er wordt niet in opkomende markten belegd. Het uitsluitingsbeleid is van toepassing op deze beleggingen. Het onafhankelijke onderzoeksbureau ISS ESG stelt ieder halfjaar vast welke ondernemingen betrokken zijn bij de productie van controversiële wapens. Daartoe bekijkt het onderzoeksbureau het gehele beleggingsuniversum. Wanneer het onderzoeksbureau betrokkenheid vaststelt, leidt dit tot uitsluiting.

3.1.3. Uitsluiting controversiële wapens

Verbod beleggen in clustermunitie

Met betrekking tot het verbod tot beleggen in clustermunitie heeft de AFM geïnventariseerd welke ondernemingen per 1 januari 2020 voldoen aan de criteria geformuleerd in artikel 21a Besluit Marktmisbruik. Uit deze inventarisatie blijkt dat de vijf beursgenoteerde ondernemingen volgens tabel 2.1.3.1 in ieder geval onder de wettelijke definitie van een 'verboden onderneming' als bedoeld in artikel 21a Besluit Marktmisbruik vallen.

TABEL 3.1.3.1 INDICATIEVE AFM LIJST PER 1 JANUARI 2020 ¹

Onderneming	Land	Clustermunitie
Hanwha Corporation	Zuid-Korea	ja
Poongsan Corporation	Zuid-Korea	ja
Elbit Systems Ltd.	Israël	ja
Anhui GreatWall Military Industry Co., Ltd.	China	ja
LIG Nex1 Co Ltd.	Zuid-Korea	ja

¹ Bron: Achmea Investment Management & "Indicatieve AFM Lijst"

Veranderingen in de uitsluitingslijst

Screening van het beleggingsuniversum op basis van onderzoeksgegevens van ISS ESG leiden tot een drietal wijzigingen in de uitsluitingslijst. Harris Corp en L3 Technologies zijn gefuseerd en dit heeft geleid tot nieuwe onderneming L3Harris Technologies Inc. Omdat de oude juridische entiteiten niet meer bestaan zijn deze verwijderd van de uitsluitingslijst. De nieuwe onderneming is toegevoegd. Zie alle wijzigingen in de uitsluitingslijst in tabel 2.1.2.

TABEL 3.1.3.2 VERANDERINGEN CONTROVERSIËLE WAPENS¹

Onderneming	Land	Status
L3Harris Technologies Inc	Verenigde Staten	Toegevoegd vanwege fusie
Harris Corp	Verenigde Staten	Verwijderd vanwege fusie
L3 Technologies Inc	Verenigde Staten	Verwijderd vanwege fusie

¹ Bron: Achmea Investment Management, ISS ESG

Zie onderstaand de actuele uitsluitingslijst voor ondernemingen die betrokken zijn bij controversiële wapens:

- AECOM
- Aerojet Rocketdyne Holdings Inc
- Aeroteh SA
- Airbus Group SE
- Anhui GreatWall Military Industry Co., Ltd.
- Arys Industries Ltd
- Babcock International Group PLC
- BAE Systems PLC
- Bharat Dynamics Limited
- Boeing Co/The
- Booz Allen Hamilton Holding Corp
- Brookfield Asset Management Inc. Class A
- Brookfield Business Partners L.P.
- BWX Technologies Inc
- CACI International Inc
- China Shipbuilding Industry Co., Ltd.

- Cohort PLC
- Constructions Industrielles de la Mediterranee SA
- Elbit Systems Ltd
- Engility Holdings Inc
- Fluor Corp
- Fortive Corp.
- General Dynamics Corp
- GP Strategies Corp
- Hanwha Corp
- Hitachi Zosen Corp
- Honeywell International Inc
- Huntington Ingalls Industries Inc
- Jacobs Engineering Group Inc
- KBR, Inc.
- L3Harris Technologies Inc
- Larsen & Toubro Ltd
- Leidos Holdings Inc
- Leonardo SpA
- LIG Nex1 Co., Ltd.
- Lockheed Martin Corp
- Lumibird
- Moog Inc
- Motovilihinskie zavody PAO
- Northrop Grumman Corp
- Poongsan Corp
- Poongsan Holdings Corp
- Premier Explosives Ltd
- Raytheon Co
- Rolls-Royce Holdings PLC
- S&T Dynamics Co Ltd
- S&T Holdings Co Ltd
- Safran SA
- Science Applications International corp
- Serco Group PLC
- SGL Carbon SE
- Steel Partners Holdings LP
- Tata Power Co Ltd
- Textron Inc
- Thales SA
- Ultra Electronics Holdings PLC
- United Technologies Corp
- Walchandnagar Industries Ltd

Per 1 januari 2020 is geen van de ondernemingen in het beleggingsuniversum betrokken bij de productie van biologische- en/of chemische wapens.

3.2. Tabaksproducenten

3.2.1. Definitie tabaksproducenten

Achmea IM heeft besloten dat het beleggen in producenten van tabak niet past binnen de uitgangspunten van ons **gezondheidsbeleid**. De consequentie hiervan is dat tabaksbeleggingen niet in de beleggingsfondsen van Achmea IM voorkomen. Achmea IM maakt de keuze om alle producenten van rookwaar van het beleggingsuniversum uit te sluiten. Wederverkopers van rookwaren, zoals supermarkten, tankstations en luchtvaartmaatschappijen worden niet uitgesloten van het beleggingsuniversum.

3.2.2. Vaststellen uitsluitingen

De beleggingsfondsen beleggen direct wereldwijd in aandelen en bedrijfsobligaties. Hierbij gaat het enkel om financiële markten die ontwikkeld zijn, dus er wordt niet in opkomende markten belegd. Het uitsluitingsbeleid is van toepassing op deze beleggingen. Op basis van GICS-classificatiecodes stellen wij vast welke ondernemingen als rookwarenproducenten worden aangemerkt. Twee maal per jaar screenen wij het beleggingsuniversum op dit criterium. Ondernemingen die zijn aangemerkt als rookwarenproducenten plaatsen wij op de geactualiseerde uitsluitingslijst. Eventueel aanwezige holdings in tabaksproducenten verkopen wij. Portefeuillemanagers mogen geen nieuwe holdings aankopen van uitgesloten ondernemingen zolang de onderneming op de uitsluitingslijst staat.

Binnen het beleggingsuniversum zijn per 1 januari 2020 de volgende ondernemingen aanmerkt als tabaksproducent². Er hebben zich geen wijzigingen voorgedaan in het beleggingsuniversum ten opzichte van de voorgaande screening.

- 22nd Century Group Inc
- Adris Grupa DD
- Al Eqbal Co for Investment PLC
- Alliance One International Inc
- Altria Group Inc
- Asenovgrad Tabac AD-Asenovgrad
- British American Tobacco Malaysia Bhd
- British American Tobacco PLC
- Bulgartabac Holding AD
- Coka Duvanska Industrija AD Coka
- Duvanski Kombinat AD Podgorica
- Eastern Tobacco
- Electronic Cigarettes International Group Ltd
- Fabrika Duhana Sarajevo DD Sarajevo
- Fabrika Duvana AD Banja Luka
- Godfrey Phillips India Ltd
- Golden Tobacco Ltd
- Gotse Delchev Tabac AD-Gotse Delchev
- Gudang Garam Tbk PT
- Hrvatski Duhani DD
- Huabao International Holdings Ltd
- Imperial Brands PLC
- ITC Ltd
- Japan Tobacco Inc
- Karelia Tobacco Co Inc SA
- Khyber Tobacco Co Ltd
- Kothari Products Ltd
- KT&G Corp
- Mount TAM Biotechnologies Inc
- Ngan Son JSC
- NTC Industries Ltd
- Pazardzhik BTM AD Pazardzhik
- Philip Morris International Inc
- PTFC Redevelopment Corp
- Shanghai Industrial Holdings Ltd
- Shumen-Tabac AD-Shumen
- Sinnar Bidi Udyog Ltd
- Slantse Stara Zagora- BT AD
- Smokefree Innotec Inc
- Societe Ivoirienne des Tabacs SA
- Strumica Tabak AD Strumica
- Swedish Match AB
- Tabak ad Nis
- Tong Jie Ltd
- TSL Ltd/Zimbabwe
- Union Tobacco & Cigarette Industries
- Universal Corp/VA
- Vector Group Ltd
- VST Industries Ltd
- Wismilak Inti Makmur Tbk PT

² Bron: Achmea Investment Management, Bloomberg

3.3. Thermisch steenkool en teerzanden

3.3.1. Definitie thermisch steenkool en teerzanden

Achmea IM ziet de schade en overlast door klimaatverandering toenemen. Binnen haar eigen beleggingsportefeuille sluit Achmea IM daarom de meest vervuilende kolenbedrijven uit. Achmea IM belegt niet meer in bedrijven die meer dan 30% van hun omzet halen uit kolen of uit de winning van olie uit teerzanden. We willen bijdragen aan een gezonde, veilige en toekomstbestendige samenleving. Investeren in deze kolenbedrijven en verwerkers van teerzand past daar niet bij.

Teerzanden

Teerzanden hebben de hoogste klimaatimpact van alle vormen van olieproductie. Ten opzichte van conventionele winningsmethoden kost het 2 tot 3 keer meer energie om de olie uit de grondlagen te filteren. Bij de winning van olie uit teerzand komen meer kankerverwekkende stoffen vrij dan

bij conventionele winning. Tot slot hebben teerzanden ook een negatieve impact op de thema's Milieu en Natuur. Grote gebieden ongerept bos moeten wijken voor de open mijnen, die tot 80 meter diep kunnen worden.

Thermisch steenkool

Achmea IM geeft in haar beleid prioriteit aan de sectoren waar wij de meeste impact op klimaatverandering kunnen maken. Met 30% van de wereldwijde uitstoot van broeikasgassen zijn kolen de meest vervuilende fossiele brandstof. Kolen worden voornamelijk gebruikt voor elektriciteitsopwekking, waardoor 27% van de CO₂ uitstoot wordt veroorzaakt.

3.3.2. Vaststellen uitsluitingen

Aan de hand van MSCI ESG data is vastgesteld of ondernemingen op basis van omzetcijfers een blootstelling van meer dan 30% hebben naar thermisch steenkool en teerzandengerelateerde activiteiten. Wanneer het meer dan 30% is overschrijdt de onderneming de in het beleid gedefinieerde ondergrens van 'direct uitsluiten'.

Binnen het beleggingsuniversum zijn per 1 januari 2020 de ondernemingen in tabel 3.3.2.1 toegevoegd aan de uitsluitingslijst.

TABEL 3.3.2.1 UITSLUITINGSLIJST PER 1 JANUARI 2020

Onderneming	Land	
Aboitiz Power Corp	Filipijnen	Thermisch steenkool
Adaro Energy Tbk Pt	Indonesië	Thermisch steenkool
AES Corporation	Verenigde Staten	Thermisch steenkool
AES Gener S.A.	Chili	Thermisch steenkool
AGL Energy Limited	Australië	Thermisch steenkool
Alliance Resource Operating Partners, L.P.V	Verenigde Staten	Thermisch steenkool
Alliant Energy Corp	Verenigde Staten	Thermisch steenkool
Ameren Corporation	Verenigde Staten	Thermisch steenkool
Athabasca Oil Corporation	Canada	Teerzanden
Banpu Pcl	Thailand	Thermisch steenkool
Bukit Asam Tbk	Indonesië	Thermisch steenkool
Canadian Natural Resources Limited	Canada	Teerzanden
Cenovus Energy Inc.	Canada	Teerzanden
China Coal Energy Co Ltd	China	Thermisch steenkool
China Coal Energy Company Limited	China	Thermisch steenkool
China Power International Develop	Hong Kong	Thermisch steenkool
China Resources Power Holdings Co Ltd	Hong Kong	Thermisch steenkool
China Shenhua Energy Co Ltd	China	Thermisch steenkool

China Shenhua Energy Company Limited	China	Thermisch steenkool
Chugoku Electric Power Co., Inc.	Japan	Thermisch steenkool
Cloud Peak Energy Resources Llc	Verenigde Staten	Thermisch steenkool
CLP Holdings Limited	Hong Kong	Thermisch steenkool
Coal India	India	Thermisch steenkool
Consol Energy Inc.	Verenigde Staten	Thermisch steenkool
Datang Internatnl Power Generation Co	China	Thermisch steenkool
Electric Power Development Co., Ltd.	Japan	Thermisch steenkool
Electricity Generating Pcl	Thailand	Thermisch steenkool
Eskom Holdings Soc Limited	Zuid Afrika	Thermisch steenkool
Evergy, Inc.	Verenigde Staten	Thermisch steenkool
Exxaro Resources Ltd	Zuid Afrika	Thermisch steenkool
Foresight Energy Llc	Verenigde Staten	Thermisch steenkool
GD Power Development Co Ltd	China	Thermisch steenkool
GEO Energy Resources Ltd	Singapore	Thermisch steenkool
Glow Energy Pcl	Thailand	Thermisch steenkool
HK Electric Investments & Hk Electric Investments Ltd.	Hong Kong	Thermisch steenkool
Huadian Power International Corp Ltd	China	Thermisch steenkool
Huadian Power International Corporation Limited	China	Thermisch steenkool
Huaneng Power International Inc	China	Thermisch steenkool
Huaneng Power International, Inc.	China	Thermisch steenkool
Inner Mongolia Mengdian Huaneng Thermal Power Corporation Limited	China	Thermisch steenkool
Inner Mongolia Yitai Coal Co Ltd	China	Thermisch steenkool
MEG Energy Corp.	Canada	Thermisch steenkool
NRG Energy, Inc.	Verenigde Staten	Thermisch steenkool
NTPC Ltd	India	Thermisch steenkool
Origin Energy Limited	Australië	Thermisch steenkool
Peabody Energy Corporation	Verenigde Staten	Thermisch steenkool
PPL Corporation	Verenigde Staten	Thermisch steenkool
PT Perusahaan Listrik Negara (Persero)	Indonesië	Thermisch steenkool
RWE Ag	Duitsland	Thermisch steenkool
SDIC Power Holding	China	Thermisch steenkool
Shaanxi Coal Industry Co Ltd	China	Thermisch steenkool
Shanghai Datun Energy Resources Co., Ltd.	China	Thermisch steenkool
Shanxi Lu'An Env.Energy Dev.Co.Ltd	China	Thermisch steenkool
Shenzhen Energy Group Co Ltd	China	Thermisch steenkool
Suncor Energy Inc.	Canada	Teerzanden
Tenaga Nasional Bhd	Maleisië	Thermisch steenkool
United Tractors Tbk Pt	Indonesië	Thermisch steenkool

Vistra Energy Corp.	Verenigde Staten	Thermisch steenkool
Washington H. Soul Pattinson And Co. Ltd.	Australië	Thermisch steenkool
Yang Quan Coal Industry (Group) Co., Ltd.	China	Thermisch steenkool
Yanzhou Coal Mining Co Ltd	China	Thermisch steenkool
Yanzhou Coal Mining Company Limited	China	Thermisch steenkool
Zhejiang Zheneng Electric Power	China	Thermisch steenkool

3.4. Normschendingen

3.4.1. Schenders van internationale normen

Naast producenten van controversiële wapens vindt Achmea IM ook dat ondernemingen die op grove en structurele wijze internationaal breed gedragen normen op het gebied van mensenrechten, arbeidsnormen, milieu en anti-corruptie schenden, moeten worden uitgesloten van het beleggingsuniversum. Hiervoor hanteert Achmea IM een aantal belangrijke raamwerken als uitgangspunt, namelijk het UN Global Compact, de OESO-richtlijnen voor multinationale ondernemingen en de UN Guiding Principles on Business & Human Rights. De OESO-richtlijnen onderscheiden naast de vier genoemde thema's ook de volgende thema's: consumentenbelangen, wetenschap en technologie, mededinging en belastingen. De UN Guiding Principles geven handvatten voor overheden en ondernemingen hoe mensenrechtenschendingen in de praktijk te voorkomen, te adresseren en te mitigeren.

3.4.2. Vaststelling uitsluitingen

De beleggingsfondsen beleggen direct wereldwijd in aandelen en bedrijfsobligaties. Hierbij gaat het enkel om ontwikkelde markten. Er wordt niet direct in opkomende markten belegd. Het uitsluitingsbeleid is van toepassing op de directe beleggingen.

Het onafhankelijke onderzoeksbureau ISS ESG stelt ieder halfjaar vast welke ondernemingen betrokken zijn bij structurele schendingen van internationale normen. Leidraad hierbij zijn de principes van het UN Global Compact op het vlak van mensenrechten, arbeidsnormen, milieunormen en anticorruptie. Daartoe bekijkt het onderzoeksbureau het gehele beleggingsuniversum.

Wanneer het onderzoeksbureau heeft geverifieerd dat een onderneming een schending pleegt op één van bovengenoemde principes leidt dit tot verdere analyse van de onderneming door de Beheerder van het beleggingsfonds. Omdat een schending snel kan ontstaan, maar ook weer snel kan worden opgeheven, komen alleen de structurele schenders van principes in aanmerking voor uitsluiting. Achmea IM stelt dat een schending structureel is wanneer deze ten minste 24 aaneengesloten maanden heeft plaatsgevonden. Zolang dit niet het geval is, heeft het

aangaan van de dialoog met de onderneming (engagement) de voorkeur. Uitsluiten in deze fase zou voorbarig zijn.

Na vaststelling van de lijst van structurele schenders bepaalt de Beheerder of de ondernemingen worden aangehouden, uitgesloten dan wel op een watchlist geplaatst worden. Dit besluit wordt genomen op basis van onderstaande criteria:

1. de houding van de onderneming ten aanzien van de schending en de bereidheid het gesprek met aandeelhouders aan te gaan (constructief/niet-constructief);
2. de ontwikkelingen t.a.v. de casus en door de onderneming gemaakte stappen om een schending (deels) op te heffen (positief/neutral/negatief);
3. de ernst van de schending: sommige schendingen beïnvloeden complete bevolkingsgroepen, andere niet (hoog/middel);
4. de sterkte van de casus waarbij wordt gekeken naar reeds gedane uitspraken van nationale of internationale gezaghebbende instanties (sterk/neutral/zwak).

Aan de hand van informatie over deze criteria vormt de Beheerder zich een beeld van de ontwikkelingen en ernst van de schending en wordt al dan niet overgegaan tot uitsluiting van de onderneming voor de aandelen- en vastrentende waardenfondsen.

Beleggingen in uitgesloten ondernemingen worden verkocht. Geen nieuwe aandelen of obligaties worden aangekocht zolang de onderneming op de uitsluitingslijst staat. Bij een geverifieerde opheffing van de schending zal de onderneming van de uitsluitingslijst worden verwijderd.

3.4.3. Uitsluiting structurele normschenders

Per 1 januari 2020 zijn wereldwijd 16 ondernemingen voor beleggingen uitgesloten van het relevante beleggingsuniversum vanwege structurele schendingen van internationaal breed geaccepteerde normen. Tien ondernemingen zijn uitgesloten in verband met de schending van het recht op zelfbeschikking (mensenrecht), één onderneming vanwege levering van wapentuig en/of militaire training aan een regime dat mensenrechten heeft geschonden, twee ondernemingen schenden rechten van inheemse volken en drie ondernemingen zijn uitgesloten vanwege het schenden van recht op vereniging en vakbondsvorming (arbeidsnormen). Zie tabel 3.4.3.1 voor het volledige overzicht.

TABEL 3.4.3.1 UITSLUITINGSLIJST STRUCTURELE NORMSCHENDERS PER 1 JANUARI 2020¹

Onderneming	Norm	Schending
Alstom SA		Recht op zelfbeschikking
Bank Hapoalim		Recht op zelfbeschikking
Bank Leumi Le-Israel		Recht op zelfbeschikking
Centrais Eletricas Brasileiras S.A.- Eletrobras		Recht op zelfbeschikking
Centrais Eletricas Brasileiras SA- Eletrobras Pfd B		Recht op zelfbeschikking
Elbit Systems		Levering wapens aan regime dat mensenrechten schendt
Energy Transfer LP		Rechten van inheemse volken
Harel Insurance Investments & Financial Services Ltd.		Recht op zelfbeschikking
Incitec Pivot Limited		Recht op zelfbeschikking
Mizrahi-Tefahot Bank		Recht op zelfbeschikking
Phillips 66		Rechten van inheemse volken
Vale S.A.		Recht op zelfbeschikking
Vale SA Pfd A		Recht op zelfbeschikking
Cintas		Recht op vereniging en vakbondsvrijheid
T-Mobile US Inc.		Recht op vereniging en vakbondsvrijheid
Wal-Mart Stores, Inc.		Recht op vereniging en vakbondsvrijheid

¹ Bron: Achmea Investment Management, ISS-Ethix

3.4.4. Uitsluiting landen

Het gevoerde landenbeleid is geënt op de Nederlandse sanctiewetgeving (1977). Hierdoor sluit Achmea IM op voorhand staatsobligaties van landen uit die bij onze screening naar voren komen als:

- Schender non-proliferatieverdrag;
- Systematische schending mensenrechten burgers;
- Hoge mate van corruptie

Screening vindt jaarlijks plaats. De Sanctiewet 1977 is een kaderwet en is de grondslag voor de uitwerking van (inter)nationale regels ter uitvoering van de internationale sanctiemaatregelen. Sanctiemaatregelen zijn dwingende instrumenten die worden ingezet als reactie op schendingen van onder meer het internationaal recht of mensenrechten. Achmea IM hanteert de wet als signaalfunctie om te bepalen of landen voldoen aan bovenstaande uitgangspunten en in aanmerking komen voor de landen uitsluitingslijst.

TABEL 3.4.4.1 LANDEN UITSLUITINGSLIJST PER 1 JANUARI 2020¹

Land	Kwestie
Centraal Afrikaanse Republiek	Schending Internationaal Recht en wreedheden
Democratische Volksrepubliek Korea (Noord-Korea)	Verspreiding van kernwapens
Iran	Verspreiding van kernwapens
Myanmar	Mensenrechtenschendingen
Oezbekistan	Mensenrechtenschendingen
Soedan	Grove mensenrechtenschendingen
Somalië	Mensenrechtenschendingen en wreedheden
Syrië	Grove schending mensenrechten
Zimbabwe	Mensenrechtenschendingen

¹ Bron: Achmea Investment Management

4. Stembeleid & Corporate Governance

Corporate governance, of goed ondernemingsbestuur, heeft betrekking op de verhoudingen tussen de verschillende actoren van een onderneming zoals de Raad van Bestuur (RvB), de Raad van Commissarissen (RvC), aandeelhouders en andere belanghebbenden. Rekenschap, transparantie en toezicht spelen hierbij een centrale rol. De beleggingsfondsen beleggen onder andere in beursgenoteerde ondernemingen en zijn daardoor ook aandeelhouder. Door actief gebruik te maken van aandeelhoudersrechten kunnen de beleggingsfondsen invloed uitoefenen op de onderneming. Het gaat hierbij om het benoemen van bestuurders, het goedkeuren van jaarstukken en in sommige gevallen kan het zich uitspreken over het beloningsbeleid. De beleggingsfondsen doen dit onder andere door deel te nemen aan de besluitvorming op de aandeelhoudersvergadering (stemmen). Door gebruik te maken van het stemrecht kunnen de beleggingsfondsen invloed uitoefenen op ondernemingen en invloed aanwenden om een betere corporate governance te stimuleren bij de ondernemingen. Een goede corporate governance draagt bij aan de lange termijn waardecreatie.

4.1. Institutionele belegger als actief aandeelhouder

De Nederlandse Corporate Governance Code schrijft voor dat institutionele beleggers zoals pensioenfondsen een beleid moeten hebben ten aanzien van het stemmen op aandeelhoudersvergaderingen van beursgenoteerde ondernemingen waarin zij beleggen. Daarbij wordt van de institutionele belegger gevraagd om minstens eenmaal per jaar aan te geven hoe invulling wordt gegeven aan het stembeleid. Daarnaast stelt de Corporate Governance Code dat de institutionele belegger minimaal eenmaal per kwartaal moet aangeven hoe hij stemde op de aandeelhoudersvergaderingen.

Achmea IM voldoet aan de bepalingen van de Corporate Governance Code. Op de website van Achmea IM zijn de volgende documenten te vinden:

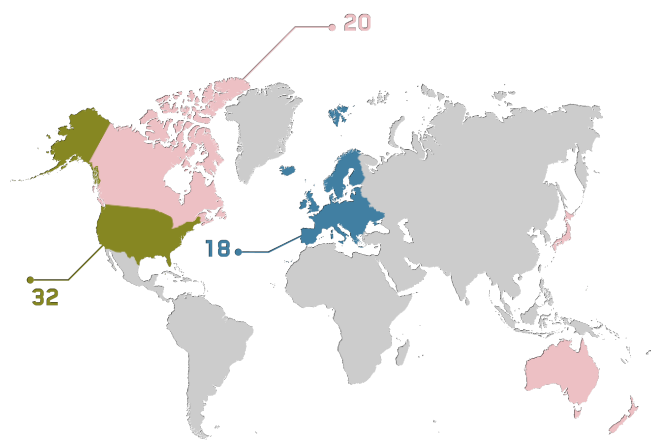
1. Stembeleid;
2. Stemverslag van de voorgaande kwartalen en het afgelopen jaar;
3. Rapportagetool waarbij gerapporteerd wordt hoe gestemd is per aandeelhoudersvergadering.

4.2. Stemgedrag Achmea Investment Management

De tweede helft van het jaar is relatief rustig omdat de meeste Europese en Amerikaanse aandeelhoudersvergaderingen in de eerste helft van het jaar plaatsvinden. De piek van de aandeelhoudersvergaderingen seizoen in Australië en Nieuw- Zeeland ligt wel in de tweede helft van het jaar. In het derde en vierde kwartaal vinden daarnaast veel bijzondere aandeelhoudersvergaderingen plaats voor tussentijdse benoemingen van bestuurders, voor de goedkeuring van beloningsbeleid en over aandelenuitgifte. Daarnaast is er wereldwijd een stijgende trend waarneembaar van ingediende aandeelhoudersresoluties. Deze door aandeelhouders ingediende agendapunten hebben veelal betrekking op milieu, maatschappelijke en goed ondernemingsbestuur thema's. Het doel van een dergelijke resolutie is vaak het verbeteren van de transparantie van de onderneming of het beter waarborgen van aandeelhoudersrechten.

Wij stemden in het tweede halfjaar van 2019 tijdens **70 vergaderingen** op totaal **845 agendapunten**. Zie figuur 4.2.1 voor de regionale verdeling over H2 2019.

FIGUUR 4.2.1 STEMACTIVITEITEN NAAR REGIO H2 2019³

Wij maken bij het uitoefenen van stemrechten gebruik van het stemplatform en analyses van Institutional Shareholder Services (ISS). ISS stelt aan de hand van het Achmea stembeleid specifieke analyses op. Zo past Achmea IM voor elke steminstructie haar eigen op maat gemaakte stembeleid toe.

Het Achmea IM stembeleid is op de website te vinden en wordt doorlopend geactualiseerd op basis van wereldwijde trends op het gebied van corporate governance, ons stemgedrag bij controversiële agendapunten en overige actualiteiten. Voordat een definitieve stem wordt uitgebracht, besteden we extra aandacht aan controversiële agendapunten. Het uiteindelijke besluit wordt genomen op basis van de specifieke feiten en omstandigheden van het agendapunt. Het Achmea stembeleid betekent ook dat niet altijd voor voorstellen van het management van de onderneming wordt gestemd. Zo stemden wij in het tweede halfjaar van 2019 op 18,1% van alle agendapunten tegen het management. Het ging hier onder andere om de benoeming van bestuurders van ondernemingen (niet onafhankelijk waar dit wel geëist of gewenst is) en beloningsstructuren (excessief, onvoldoende toegelicht, niet transparant genoeg, of een ontbrekende link met de prestaties van de onderneming). Op aandeelhoudersresoluties over milieu, sociale en governance kwesties stemt Achmea IM ook relatief vaak tegen het management.

TABEL 4.2.1 : OVERZICHT STEMACTIVITEITEN H2 2019

¹

Achmea IM Wereldwijd Aandelen Fonds Management		
Aantal agendapunten	Voor	Tegen
70 vergaderingen	81,9%	18,1%
845 agendapunten		

¹ Bron: Achmea Investment Management, ISS-Ethix

Op de website van Achmea IM is te zien hoe per onderneming is gestemd.

De stemactiviteiten worden onderverdeeld in een zestal hoofdthema's: benoeming bestuurders, beloningsbeleid, uitgifte aandelen, routinezaken, fusies & overnames en overig. Per thema hebben wij in de tweede helft van 2019 als volgt gestemd.

TABEL 4.2.2 STEMACTIVITEITEN PER HOOFDTHEMA ¹

	Voor	Tegen
Benoeming bestuurder	85%	15%
Beloning	40%	60%
Uitgifte aandelen	94%	6%
Routine zaken	100%	0%
Fusie en overnames	100%	0%

¹ Bron: Achmea Investment Management, ISS-Ethix

³ Bron: Achmea Investment Management, ISS-Ethix

4.3. Agenderingsrecht aandeelhouders

Op aandeelhoudersvergaderingen kunnen aandeelhouders een voorstel agenderen, mits wordt voldaan aan de voorwaarden van het lokaal geldende agenderingsrecht. Deze aandeelhoudersresoluties kunnen betrekking hebben op de thema's milieu & gezondheid, mensenrechten en goed bestuur. In het afgelopen halfjaar hebben wij **19 aandeelhoudersresoluties** beoordeeld en onze stem uitgebracht. De resoluties hadden de volgende thema's.

TABEL 4.3.1 AANDEELHOUDERSRESOLUTIES NAAR THEMA ¹

Thema	Aantal
Overig (o.m. Politieke Donaties)	5
Benoeming Bestuurder	2
Milieu en Gezondheid	1
Routinepunten	7
Goed Bestuur	2
Mensenrechten	1
Sociaal	1
Totaal	19

¹ Bron: Achmea Investment Management

Wij toetsen de afzonderlijke aandeelhoudersvoorstellen op inhoud, wenselijkheid, werkbaarheid en effect. Dat betekent dat wij niet in alle gevallen voor een resolutie zullen stemmen, ook al past deze binnen onze speerpunthema's. In onderstaand overzicht staan onze steminstructie per thema voor deze resoluties.

TABEL 4.3.2 AANDEELHOUDERSRESOLUTIES H2 2019

	Voor	Tegen
Goed Bestuur	100%	0%
Benoemingen	50%	50%
Milieu en Gezondheid	100%	0%
Overig	40%	60%
Routinepunten	86%	14%
Mensenrechten	100%	0%
Sociaal	100%	0%

Arbeidsnormen

Microsoft Corporation

Op de aandeelhoudersvergadering van 4 december 2019 van **Microsoft Corporation** diende een groep aandeelhouders een voorstel in waarbij ze het bedrijf vragen om te rapporteren over de wereldwijde gemiddelde loonkloof tussen mannen en vrouwen. Ook vragen ze het bedrijf om hun beleid te publiceren waarmee ze de loonkloof gaan verkleinen en diverse risico's verminderen op het gebied van reputatie, concurrentie, operationele risico's en andere risico's die te maken hebben met het werven en behouden van vrouwelijk talent. De definitie van de loonkloof tussen mannen en vrouwen is volgens de Organization for Economic Cooperation and Development (OECD) het verschil tussen de gemiddelde inkomsten van mannen en vrouwen uitgedrukt in een percentage van de inkomsten van de mannen. Aandeelhouders stellen dat in de VS het gemiddelde inkomen van de vrouw ongeveer 80% is van dat van haar mannelijke collega's, een verschil dat kan oplopen tot een half miljoen dollar gedurende de carrière van een vrouw. Daarnaast stellen ze dat bij de huidige snelheid van verandering vrouwen pas in 2059 een gelijk loon zullen ontvangen. Bovendien stellen ze dat volgens het World Economic Forum de loonkloof de economie jaarlijks 1,2 biljoen dollar kost. In juni 2019 heeft Microsoft Corporation een Diversity and Inclusion Report 2019 gepubliceerd. Hierin geeft het bedrijf meer inzicht in de diversiteit binnen het bedrijf demografisch gezien maar biedt het nog steeds geen transparantie over de gemiddelde loonkloof tussen mannen en vrouwen. Dergelijke informatie geeft aandeelhouders inzicht in hoe het management risico's beoordeelt en vermindert die voortvloeien uit een oneerlijke behandeling van werknemers. Pensioenfonds Wonen heeft daarom VOOR dit aandeelhoudersvoorstel gestemd. Van de aandeelhouders stemde 30% voor de resolutie.

Oracle Corporation

Op de aandeelhoudervergadering van **Oracle Corporation** van 14 november 2019 stond een aandeelhoudersvoorstel op de agenda waarin de onderneming werd gevraagd een rapportage op te stellen waarin inzicht werd gegeven in gender pay gap en indien die bestaat welke acties worden ondernomen om de verschillen te verkleinen. Pensioenfonds Wonen vindt dit een goed middel om inzicht te verkrijgen in de uitvoering van het diversiteitsbeleid dat de onderneming voert en stemde VOOR. Aangezien deze rapportage reeds verplicht is in het Verenigd Koninkrijk, is een ondernemingsbrede uitrol relatief gemakkelijk te realiseren. Van de aandeelhouders stemde 36% voor de resolutie.

Gezondheid

McKesson Corporation

Op de aandeelhoudervergadering van **McKesson Corporation** van 31 juli 2019 stond een aandeelhoudersvoorstel op de agenda waarin de onderneming werd gevraagd een rapportage op te stellen waarin inzicht wordt gegeven over haar lobbyactiviteiten, -betalingen en lidmaatschappen van brancheorganisaties. Aandeelhouders stellen dat het bedrijf tussen 2010 en 2017 13,7 miljoen dollar heeft gespendeerd aan lobbyactiviteiten bij de overheid. Ook stellen ze dat het bedrijf lid is van de Business Roundtable en lid is van het bestuur van de Healthcare Distribution Alliance (HDA), de nationale organisatie van farmaceutische distributeurs en belangrijke schakel tussen fabrikanten, apothekers en klinieken. Genoemde belangenorganisaties hebben samen voor meer dan 45,5 miljoen aan lobbyactiviteiten besteedt. Aandeelhouders maken zich zorgen over de potentiële negatieve media-aandacht die de lobby van het bedrijf over opioïden kan aantrekken, evenals het lidmaatschap van de American Legislative Exchange Council (ALEC), een organisatie die Amerikaanse modelwetgeving schrijft en goedkeurt.

Pensioenfonds Wonen vindt dit een goed middel om inzicht te verkrijgen over haar lobbyactiviteiten, -betalingen en lidmaatschappen van brancheorganisaties en stemde VOOR. Van de aandeelhouders stemde 45% voor de resolutie.

Klimaat

BHP Group Plc.

Op de aandeelhoudersvergadering van 17 oktober 2019 van **BHP Group Plc.** diende een groep aandeelhouders een voorstel in waarbij aan BHP werd gevraagd het lidmaatschap van brancheorganisaties, die een lobby voeren tegen de gevolgen van het klimaatakkoord van Parijs, op te schorten. De resolutie volgde naar aanleiding van een door het bedrijf gepubliceerde lijst met lidmaatschappen van brancheorganisatie. BHP had eerder verklaard de doelstellingen van Parijs te onderschrijven.

In de resolutie wordt aangegeven dat een van de brancheverenigingen heeft gepleit voor de bouw van een nieuwe HELE-kolencentrale in Queensland en dat een andere branchevereniging in 2018 USD 3,9 miljoen heeft uitgegeven aan politieke uitgaven om in Australië een gevoel van nationale trots voor kolen op te roepen. Aandeelhouders vinden dat het financieren van dergelijke belangenbehartiging in strijd is met hun belangen.

Het bestuur van BHP geeft aan het Akkoord van Parijs te steunen. Daarnaast geeft het bestuur van BHP aan dat er diverse redenen zijn om lid te blijven van brancheverenigingen. Zo bieden zij het bedrijf een platform om best practices te delen en beleid te formuleren onder andere ten behoeve van gezondheid en veiligheid op de werkplek, betrokkenheid bij de lokale gemeenschap, verbeteren van diversiteit van het personeel en maatregelen die de economische groei stimuleren. Het bestuur geeft aan dat haar lidmaatschappen van brancheverenigingen gaat evalueren en de resultaten hiervan zal publiceren.

Achmea vindt het belangrijk dat **BHP Group Plc.** bijdraagt aan het bereiken van de Klimaatdoelstellingen van Parijs en heeft daarom VOOR dit aandeelhoudersvoorstel gestemd. Van de aandeelhouders stemde 27% voor de resolutie, daarmee is deze resolutie verworpen.

4.4. Corporate Governance ontwikkelingen Nederland

Tweede Kamer stemt voor verplicht vrouwenquotum

De raden van commissarissen van beursgenoteerde ondernemingen in Nederland moeten in de toekomst voor ten minste 30 procent uit vrouwen bestaan. Dat is bij 75% van de beursgenoteerde ondernemingen nog niet het geval. Als een raad van commissarissen minder dan 30 procent vrouwen telt en er komt een positie vrij, dan mag die niet door een man worden vervuld. Totdat een geschikte vrouw is gevonden, moet de stoel leeg blijven. Wanneer er tijdens de aandeelhoudersvergadering toch een man wordt benoemd, wordt deze benoeming nietig verklaard net zolang tot het quotum van 30% vrouwen is behaald. De Tweede Kamer heeft op 3 december 2019 besloten dat deze aanbeveling uit het SER-rapport Diversiteit in de top moet worden verankerd in de wet. Ook wil een meerderheid van de Tweede Kamer dat er meer werk wordt gemaakt van vertegenwoordiging in de top van Nederlanders met een migratieachtergrond. Een afspiegeling van de samenleving in topposities draagt bij aan meer diversiteit en gelijkheid en zorgt ervoor dat onbenut talent kansen krijgt.

Implementatiewet herziene richtlijn aandeelhouders rechten vanaf 1 december 2019 van kracht

Op 1 december 2019 is de Implementatiewet herziene richtlijn aandeelhoudersrechten in werking getreden. Aandeelhouders van Nederlandse beursgenoteerde ondernemingen krijgen de mogelijkheid ieder jaar een adviserende stem over het remuneratierapport uit te brengen op de aandeelhoudersvergadering. Nieuwe voorstellen tot wijziging van het beloningsbeleid zullen in de toekomst vastgesteld moeten door ten minste 75% van de uitgebrachte stemmen, tenzij een lagere meerderheid statutair is voorgeschreven. Het nieuwe beloningsbeleid dient een toelichting te bevatten hoe het beleid rekening houdt met de identiteit, missie en waarden van desbetreffende onderneming, de beloningsverhoudingen binnen de onderneming en tenslotte met het maatschappelijk draagvlak. Ook dienen Nederlandse institutionele beleggers een “betrokkenheidsbeleid” te hebben. Aan de hand hiervan dienen zij “toezicht” te houden op onder andere de strategie, kapitaalstructuur en financiële en niet-financiële prestaties. Ook wordt van beleggers verwacht dat zij actief een dialoog voeren met bestuurders en commissarissen.

5. Engagement

Een onderneming is gericht op het maken van winst. Dit streven naar winstmaximalisatie kan echter op gespannen voet staan met internationale richtlijnen voor verantwoord ondernemen, zoals het UN Global Compact, de OESO Richtlijnen voor Multinationale ondernemingen of de UN Guiding Principles on Business & Human Rights. Wanneer ondernemingen deze internationale richtlijnen systematisch schenden, wordt gedrag onverantwoord. Daarmee ontstaat er een risico voor de continuïteit van de onderneming en houdbaarheid van winstrealisatie op de lange termijn. Daarom is het in het voordeel van de onderneming en al haar belanghebbenden dat richtlijnen voor verantwoord ondernemen worden gerespecteerd. Daarom gaat Achmea Investment Management in dialoog met deze ondernemingen. Inzet: het duidelijk stellen van kaders, het ontwikkelen van kennis bij ondernemingen en het definiëren van 'good practices'. Achmea IM gaat in gesprek met ondernemingen over lange termijn waardecreatie. Zo draagt Achmea Investment Management bij aan het bewaken van het juiste evenwicht en beschermt het haar belangen en die van haar klanten.

5.1. Achmea Investment Management en de dialoog

Engagement is het aangaan van een dialoog met ondernemingen. Het is het centrale middel in het MVB-beleid van Achmea IM. Met het aangaan van de dialoog willen wij het duurzame gedrag van ondernemingen verbeteren, langetermijn waardecreatie stimuleren en tegelijkertijd aandeelhouderswaarde vergroten. Wij voeren de dialoog op meerdere vlakken:

1. Wij spreken ondernemingen aan die internationaal breed gedragen normen en principes over mensenrechten, arbeidsnormen, milieu of anticorruptie schenden. Dit noemen wij **Normatief engagement**.
2. Wij spreken ondernemingen in specifieke sectoren of ketens aan ter bevordering van een algemene standaard. Dit noemen wij **Thematisch engagement**.
3. Wij spreken met Nederlandse beursgenoteerde ondernemingen over Ecologische, Sociale en Governance (ESG)kwesties. Dit doen wij veelal in collectief verband. Dit noemen wij **ESG Nederland engagement**.
4. Wij spreken ondernemingen in collectief verband, wanneer de situatie erom vraagt en het onderwerp past binnen de speerpunthema's van Achmea IM. Dit noemen we **Collectief engagement**.

De doelstellingen

De verschillende type engagement hebben elk een andere focus en doelstelling. Voor elk van de verschillende vormen geldt dat engagement een zaak van lange adem is. Voor de diverse trajecten wordt uitgegaan van een looptijd van drie jaar. Anders dan bij het instrument uitsluiting waarbij pensioenfondsen of beleggingsfondsen op voorhand niet beleggen in ondernemingen, geldt voor engagement dat er wel belegd wordt in ondernemingen die ter discussie staan, maar we als aandeelhouder het management juist actief aansporen het beleid of de activiteiten te verbeteren.

Het **Normatieve Engagement** heeft als doel structurele schendingen van UN Global Compact principes, OESO richtlijnen voor Multinationale ondernemingen of *UN Guiding principles on Business & Human Rights* te stoppen en te voorkomen. Structurele schendingen van deze normen vergroten het risico op nadelige gevolgen voor de onderneming, haar directe omgeving zoals lokale gemeenschappen of het milieu en voor andere belanghebbenden. Activiteiten die (mogelijk) leiden tot een schending van de principes staan veelal in de belangstelling van niet-gouvernementele organisaties (NGO's) en de media. In de praktijk leiden deze schendingen vaak tot rechtszaken, die boetes of het uitbetalen van schadeclaims door de ondernemingen tot gevolg kunnen hebben. Dit zijn directe negatieve financiële effecten, die ook de belangen van aandeelhouders schaden. Normatief engagement voeren wij uit in samenwerking met ISS-Ethix.

Om tot een selectie van de ondernemingen te komen die vallen binnen het Normatief engagementprogramma wordt een due diligence proces uitgevoerd. Het beleggingsuniversum wordt doorlopend gescreend op het schenden van één of meerdere principes van de UN Global

Compact, OESO richtlijnen voor Multinationale ondernemingen of UN Guiding Principles on Business & Human Rights door onderzoeksbureau ISS-Ethix. Bij vermoedens van een mogelijke schending wordt een dialoog gestart om escalatie te voorkomen. Ook bij een vastgestelde schending wordt de dialoog met deze bedrijven gestart met als doel de schending op te heffen en mogelijke nieuwe schendingen in de toekomst te voorkomen. Daarbij zal ook herstel van de situatie en mogelijke schadevergoedingen voor bijvoorbeeld de lokale bevolking ter sprake komen.

Het **Thematische engagement** heeft een andere doelgroep dan normatief engagement. Hier staan niet de bedrijven centraal die normen schenden, maar juist bedrijven die zowel financieel als maatschappelijk op bepaalde thema's hun prestaties verder kunnen verbeteren. De thema's worden gekozen in samenspraak met klanten en binnen de speerpunten van het MVB-beleid. Bij de keuze spelen de volgende zaken een rol:

- Materialiteit van het thema;
- Sociale of ecologische relevantie van het thema;
- Omvang van de onderneming in de beleggingsportefeuille (zowel aandelen als bedrijfsobligaties);
- Succeskans voor slagen van de dialoog.

De uitvoering van de thematische engagement wordt gedaan door het Team MVB van Achmea IM.

FIGUUR 5.1.1 SPEERPUNTTHEMA'S

In het **ESG Nederland engagement** is Achmea IM in gesprek met de belangrijkste Nederlandse ondernemingen. Dit valt veelal samen met het aandeelhoudervergaderingseizoen. Deze dialogen vinden veelal in collectief verband plaats in samenwerking met andere Nederlandse institutionele beleggers en Eumedion, het Nederlandse corporate governance platform voor institutionele beleggers. Het gezamenlijke doel is het beïnvloeden van governance en duurzaamheidsthema's, veelal ingegeven door de actualiteit van de aandeelhoudersvergadering. Te denken valt aan beloningsbeleid, benoeming van bestuurders, fusies & overnames en sociaal- en milieubeleid.

Binnen **Collectief engagement** trekt Achmea IM samen op met ander institutionele beleggers waar het effectief is en past binnen de kernthema's van ons en onze klanten. Ook steunen wij publiekelijk initiatieven indien dit de belangen van ons en onze klanten goed vertegenwoordigt.

Thema's in het engagementprogramma

Het engagementprogramma van Achmea IM beslaat het engagementprogramma de volgende thema's:

TABEL 5.1.1 LOPENDE THEMA'S

#	Thema	Dialoogvorm
1	Schending Mensenrechten	Normatief
2	Schending Arbeidsnormen	Normatief
3	Schending Milieu	Normatief
4	Schending Anti-Corruptie	Normatief
5	Nederlandse Beursgenoteerde ondernemingen	ESG Nederland
6	Wattarisico's in de elektriciteit- en watersector	Thematisch Klimaatverandering
7	Leefbaar Loon	Thematisch Sociaal
8	Access to Nutrition	Thematisch Sociaal
9	Transport en klimaat	Thematisch Klimaatverandering
10	Klimaattransitie	Thematisch Klimaatverandering
11	Energie efficiëntie in de staal en chemie industrie	Thematisch Klimaatverandering
12	Goede en beschikbare medicijnen	Thematisch Gezondheid
13	Plastics	Thematisch Natuur & Milieu
14	Human Capital	Thematisch Sociaal

Binnen deze thema's liepen in het eerste halfjaar 163 dialogen. Het kan voorkomen dat in het kader van normatieve engagement met een onderneming over meerdere (dreigende) schendingen wordt gesproken. Dit zien we als meerdere dialogen. Daarnaast kan het voorkomen dat een onderneming deel uitmaakt van verschillende thematische dialogen. Deze gevallen zien wij als een afzonderlijke dialoog. Ook kan sprake zijn van verschillende juridische entiteiten of dochterondernemingen. Indien dit het geval is zien wij dit als één dialoog. In totaal bestond het totale engagementprogramma uit 163 dialogen met 122 unieke ondernemingen. Zie figuur 5.1.2 voor een overzicht van de verdeling van het programma naar thema.

De regionale verdeling richt zich grotendeels op de ontwikkelde markten, waarbij de focus ligt op de Europese (59) en Amerikaanse (43) markten. Wij maken onderscheid tussen de volgende regio's voor ontwikkelde markten:

Europa, Verenigde Staten en Overig Wereld (13) (o.m. Canada, Japan, Australië en Nieuw Zeeland). Daarnaast kunnen ondernemingen zich in opkomende markten bevinden (veelal Azië, Latijns-Amerika, Afrika) (7).

TABEL 5.1.2 HET ENGAGEMENTPROGRAMMA NAAR THEMA

Engagementthema	Aantal
Normatief	98
Thematisch Milieu	28
Thematisch Sociaal	17
Thematisch Natuur & Milieu	7
Thematisch Gezondheid	6
ESG Nederland	7

Vermeldenswaardige ontwikkelingen binnen de engagementthema's zijn in de komende paragrafen toegelicht. Voor ieder thema is inzichtelijk gemaakt welke ondernemingen zijn opgenomen in het engagementprogramma.

5.2. Normatieve dialogen

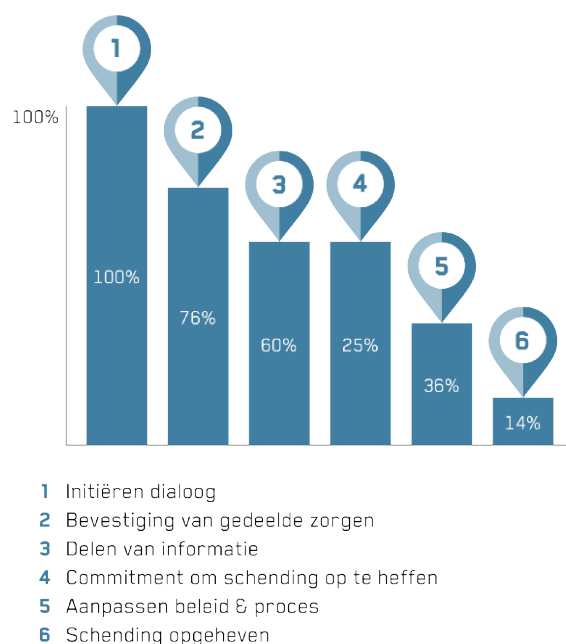
In het totale normatieve programma lopen 98 dialogen met 67 unieke ondernemingen over vermeende of geverifieerde normschendingen. In het tweede halfjaar van 2019 is met 14 ondernemingen de dialoog nieuw opgestart. Wij volgen de voortgang op basis van de volgende vaste mijlpalen.

Ten aanzien van geïnitieerde dialogen kunnen wij vaststellen dat in 76% van de gevallen de initiatie ook geleid heeft tot een bevestiging van de onderneming (mijlpaal 2). Voor de overige ondernemingen wordt het rappelproces in gang gezet. Voor 60% van de dialogen geldt dat de informatie die wij van de onderneming hebben gevraagd ook deels of volledig met ons is gedeeld (mijlpaal 3). De ontvangen informatie geeft ons meer inzicht in het beleid, de processen en rapportages die de onderneming heeft opgesteld rond de kwestie. Analyse van dit document kan leiden tot het stellen van verdere vragen aan de onderneming binnen de dialoog.

Daarnaast stellen wij vast dat in 36% van de dialogen de onderneming daadwerkelijk aanpassingen aan bestaand beleid of proces heeft doorgevoerd. Wij zien zowel gedeeltelijke als volledige aanpassingen als positieve voortgang. In 25% van de dialogen heeft de onderneming toegezegd de schending te willen opheffen. Dit kan bijvoorbeeld zijn door betreffende activiteiten af te stoten, contracten niet te verlengen, of beleid aan te passen. Bij 14% van de dialogen zien wij gedeeltelijke of volledige opheffing van de besproken schending.

Per 1 januari 2020 kan over de geaggregeerde voortgang van het engagementprogramma als volgt worden gerapporteerd:

FIGUUR 5.2.1 VOORTGANG PER MIJLPAAL⁴

Het engagementprogramma over normschendingen voeren wij uit in samenwerking met gespecialiseerd onderzoeksbureau ISS ESG.

⁴ Bron: Achmea Investment Management

Mensenrechtenschendingen

Het doel van deze dialogen is het opheffen van de geconstateerde of vermeende mensenrechtenschendingen. Daarnaast vragen we de onderneming beleid, processen en rapportages te ontwikkelen die verband houden met het voorkomen van nieuwe mensenrechtenschendingen. De onderneming moet aantonen dat de schending van relevante UN Global Compact principes, OESO-richtlijnen of de UN Guiding principles on Business & Human Rights is opgeheven. Het is wenselijk dat een externe, onafhankelijke partij dit vaststelt.

Mensenrechtenschendingen kunnen betrekking hebben op de activiteiten van ondernemingen in landen met controversiële regimes. Door hun activiteiten in deze landen genereren de ondernemingen inkomsten voor de betreffende regimes, die deze inkomsten vervolgens vaak niet ten goede laten komen aan de lokale bevolking. Daarnaast komt het voor dat lokale gemeenschappen direct worden geschaad door de activiteiten van de ondernemingen. Andere voorbeelden van schendingen op het gebied van mensenrechten zijn onrechtmatigheden tegen de lokale bevolking door personeel of ingehuurde veiligheidsdiensten van ondernemingen.

Achmea IM is in het tweede halfjaar van 2019 met 2 ondernemingen een dialoog gestart rond een (vermeende) mensenrechtenschending.

**TABEL 5.2.1 GEÏNITIEERDE DIALOGEN
MENSENRECHTENSCHENDING H2 2019¹**

Onderneming	Gestart
UnitedHealth Group, Inc.	Q3 2019
Vestas Wind Systems A/S	Q4 2019

¹ Bron: Achmea Investment Management, ISS Ethix

In de tweede helft van 2019 is één van de lopende dialogen op het gebied van mensenrechten afgesloten. Met Rio Tinto plc werd sinds 2017 gesproken over haar medeplichtigheid aan het schenden van het recht op leven, vanwege haar belang in de Grasbergmijn Indonesië. Op 21 december 2018 kondigde Rio Tinto haar verkoop aan van haar belang in de Grasbergmijn. Als gevolg hiervan wordt verdere engagement onnodig geacht. ISS ESG heeft het ORANJE oordeel in 2019 gewijzigd naar GROEN.

Arbeidsnormenschendingen

Het doel van dit engagementthema is het opheffen van de geconstateerde of vermeende arbeidsnormenschending. Daarnaast vragen we de onderneming beleid, processen en rapportages te ontwikkelen die verband houden met het voorkomen van nieuwe arbeidsnormenschendingen.

Structurele schendingen van het UN Global Compact, OESO richtlijnen of de UN Guiding principles on Business & Human Rights, in het bijzonder de principes die gaan over arbeidsnormen, vormen financiële en reputatierisico's voor de onderneming en voor belanghebbenden zoals aandeelhouders. Ondernemingen dienen te voorkomen dat zij zich schuldig maken aan structurele schendingen van deze beginselen. Mochten zij zich daaraan wel schuldig maken, dan is het wenselijk dat zij deze schendingen opheffen en voorkomen dat schendingen in de toekomst opnieuw zullen optreden.

Structurele schendingen van arbeidsnormen kunnen betrekking hebben op kinderarbeid en andere vormen van gedwongen arbeid in de ketens van toeleveranciers van ondernemingen. Ook discriminatie van bijvoorbeeld zwangere vrouwen of personeel met een bepaalde etnische achtergrond komt voor, zowel binnen ondernemingen zelf als binnen de ketens van toeleveranciers.

De onderneming moet aantonen dat de schending van de UN Global Compact principes is opgeheven. Het is wenselijk dat een externe, onafhankelijke partij vaststelt dat de schending is opgeheven.

Achmea IM is in het tweede halfjaar van 2019 met 6 ondernemingen een dialoog gestart rond een (vermeende) arbeidsnormenschending.

**TABEL 5.2.1 GEÏNITIEERDE DIALOGEN
ARBEIDSNORMENSCHENDING H2 2019¹**

Onderneming	Gestart
CBS Corp.	Q3 2019
First Pacific Co. Ltd.	Q3 2019
Renault SA	Q3 2019
JBS SA	Q4 2019
Sumitomo Corp.	Q4 2019
Vestas Wind Systems A/S	Q4 2019

¹ Achmea Investment Management, ISS-Ethix

In de tweede helft van 2019 zijn drie van de lopende dialogen afgesloten, namelijk met America Movil SAB, Deutsche Post AG en JBS SA.

ISS ESG heeft het oordeel van ORANJE herzien naar GROEN voor America Movil SAB. Sinds 2011 zijn er namelijk geen nieuwe beschuldigingen geuit met betrekking tot het schenden van vakbondsrechten in El Salvador. Als gevolg daarvan worden verdere pogingen tot engagement met het bedrijf als onnodig beschouwd.

Pilgrim's Pride Corp., dochteronderneming van JBS SA, had volgens de US Occupational Safety and Health Administration (OSHA) in 2015 en 2016 veiligheid- en gezondheidsnormen overschreden in de Verenigde Staten. Sinds 2017 is het aantal cases aanzienlijk gedaald en heeft de onderneming verschillende zaken met OSHA afgehandeld. ISS ESG is van mening dat de stappen die zijn genomen om de activiteiten van het bedrijf in de Verenigde Staten te verbeteren adequaat zijn. Als gevolg daarvan wordt verdere engagement met de onderneming onnodig geacht.

UITGELICHT: Deutsche Post AG

Opgeheven arbeidsnormenschending

Deutsche Post AG werd in zowel Colombia als Turkije beschuldigd van het niet respecteren van recht van vakbondsvrijheid en obstructie van het recht op collectieve onderhandeling. De vakbonden zouden geen onderhandelingsrechten hebben en medewerkers die lid waren van de vakbond zouden zijn gedwongen tot het stopzetten van hun lidmaatschap.

In de dialoog met ISS ESG heeft Deutsche Post AG haar toewijding uitgesproken voor het respecteren van vakbondsrechten en gaf het aan in een doorlopende dialoog te zijn met UNI Global Union en de International Transport Workers Federation (ITF) in zowel Turkije als Colombia. Sinds maart 2017 komen de partijen ieder kwartaal bijeen om de problemen op te lossen. Deutsche Post benadrukt dat de partijen het erover eens zijn dat het van cruciaal belang is om elkaars positie en perspectief te begrijpen en te respecteren om tot een wederzijds aanvaardbare oplossing te komen. In december 2019 zijn deze bijeenkomsten afgerond. Deutsche Post geeft in de dialoog ook aan dat in overeenstemming met haar gedragscode al haar werknemers vrij zijn om zich aan te sluiten (of niet aan te sluiten) bij een vakbonds-/werknemersvertegenwoordiging naar keuze, vrij van bedreiging of intimidatie. De onderneming erkent en respecteert het recht om collectief te onderhandelen in overeenstemming met de toepasselijke wetgeving.

ISS ESG is van mening dat de stappen die zijn genomen door Deutsche Post bevredigend zijn en het blijft waakzaam ten aanzien van de uitvoering van maatregelen. Het oordeel van ORANJE is daarmee herzien naar GROEN.

Milieuschendingen

Het doel van dit engagementthema is het opheffen van de gevonden schendingen van het UN Global Compact en de OESO richtlijnen en het ontwikkelen van beleid, systemen en rapportages die verband houden met het voorkomen van nieuwe milieuschendingen.

Structurele schendingen van het UN Global Compact en de OESO richtlijnen, in het bijzonder de principes die gaan over milieu, vormen financiële, operationele en reputatierisico's voor de onderneming en voor haar belanghebbenden zoals aandeelhouders. Ondernemingen dienen daarom te voorkomen dat zij zich schuldig maken aan structurele schendingen van deze principes. Mochten zij zich wel daaraan schuldig maken, dan is het wenselijk dat zij deze schendingen opheffen en voorkomen dat de schendingen in de toekomst opnieuw optreden.

De dialoog wordt gevoerd aan de hand van SMART-doelstellingen. De onderneming moet aantonen dat een schending van UN Global Compact principes of OESO richtlijnen structureel is opgeheven waarbij het wenselijk is dat een externe onafhankelijke partij vaststelt dat de schending is opgeheven. Bij het opheffen van de schending moet ook gedacht worden aan het nemen van corrigerende maatregelen, schadeloosstelling van betrokkenen en het opzetten en uitvoeren van herstelplannen.

Achmea IM is in het tweede halfjaar van 2019 met 6 ondernemingen een dialoog gestart rond een (vermeende) milieuschending.

**TABEL 5.2.1 GEÏNITEERDE DIALOGEN
MILIEUSCHENDINGEN H2 2019 ¹**

Onderneming	Gestart
Daimler AG	Q3 2019
Exor NV	Q3 2019
Fiat Chrysler Automobiles NV	Q3 2019
Renault SA	Q3 2019
Volkswagen AG	Q3 2019
JBS SA	Q4 2019

¹ Achmea Investment Management, ISS-Ethix

In de tweede helft van 2019 zijn vier van de lopende dialogen afgesloten.

In november 2019 is het oordeel van Southern Company, Evergy, Inc en Entergy Corporation van ORANJE herzien naar GROEN, daarmee is het engagement beëindigd. In juni 2019 vaardigde het Amerikaanse milieu agentschap Environmental Protection Agency (EPA) de Affordable Clean Energy Rule (ACE) uit ter vervanging van het Clean Power Plan (CPP). Op 17 september 2019 verwierp een Amerikaans Hof van Beroep alle rechtszaken met betrekking tot het CPP, waardoor de ACE in de plaats daarvan werd gefinaliseerd. Aangezien de CPP definitief is vervangen door de ACE en alle rechten om een beroep te doen zijn uitgeput, is ISS ESG van mening dat de ondernemingen niet langer betrokken zijn bij de controverse.

Daarnaast is het engagement met Rio Tinto over watervervuiling afgesloten vanwege het verkoop van haar belang in de Grasbergmijn.

Anti-corruptieschendingen

Omkoping en corruptie zijn niet verenigbaar met goed ondernemingsbestuur en hebben een negatieve invloed op de (creatie van) aandeelhouderswaarde. Het leidt tot nadelige economische, sociale en politieke uitkomsten. Overtredingen van internationale principes op het gebied van anticorruptie kunnen schadelijk zijn voor de reputatie van een onderneming en de waarde van merken.

Eén van de universele principes van het UN Global Compact en OESO richtlijnen is gericht op corruptie. Dit principe roept ondernemingen op preventieve en handhavingsmaatregelen te nemen en een effectief systeem op te zetten voor de bestrijding van corruptie.

Dit engagementthema heeft als doel het anticorruptiebeleid en de maatregelen tegen corruptie bij ondernemingen te verbeteren. Daarnaast moet ook voldoende duidelijk worden gemaakt welke acties worden ondernomen tegen werknemers, agenten en onderaannemers die betrokken zijn bij beschuldigingen in verband met corruptie. Hierbij is het belangrijk dat er transparant wordt gecommuniceerd over verrichte onderzoeken en over doorgevoerde veranderingen.

Achmea IM is in het tweede halfjaar van 2019 met 5 ondernemingen een dialoog gestart rond een (vermeende) corruptieschending.

**TABEL 5.2.1 GEÏNITEERDE DIALOGEN
CORRUPTIESCHENDINGEN H2 2019¹**

Onderneming	Gestart
Fiat Chrysler Automotives NV	Q3 2019
ING Groep NV	Q3 2019
The Goldman Sachs Group, Inc.	Q3 2019
JBS SA	Q4 2019
Swedbank AB	Q4 2019

¹ Bron: Achmea Investment Management, ISS-Ethix

Gedurende de rapportageperiode is de dialoog met Novartis over beschuldigingen rondom corruptie in Turkije afgesloten. In februari 2019 oordeelde ISS ESG dat de controverse in Turkije niet samenhangend is, aangezien het bedrijf heeft verklaard dat het niet op de hoogte is van enig onderzoek in Turkije. Omdat de status van het Turkse onderzoek niet is bevestigd en Novartis geen duidelijk voordeel zou hebben gehad bij de vermeende steekpenningen, acht ISS ESG verdere engagement niet nodig.

5.3. Nieuwe engagementthema's in H2 2019

In de tweede helft van 2019 is gestart met drie nieuwe engagementthema's.

Het eerste nieuwe thema gaat over het gebruik van plastics. Bij dit engagementthema gaan we het gesprek aan met bedrijven die een belangrijke rol spelen bij de productie en het gebruik van plastics. Doel van de engagement is om deze bedrijven een gedegen strategie te laten ontwikkelen om het gebruik en de schadelijke gevolgen van plastics te verminderen.

Bij het tweede thema richten we ons op goede en betaalbare medicijnen. Bij dit engagementthema gaan we het gesprek aan met farmaceuten over hun prijsbeleid en handelspraktijken om te zorgen dat medicijnen beter toegankelijk worden gemaakt.

Bij het derde thema richten we ons op 'Human Capital'. Hoe gaan bedrijven om met hun werknemers en hoe kunnen bedrijven zich inzetten voor onder andere gelijke kansen, het respecteren van arbeidswetgeving, gezonde werkomstandigheden en het investeren in opleidingen en doorgroeimogelijkheden?

5.4. Thematische dialogen

Het pensioenfonds voert thematische dialogen met als doel algemene standaarden binnen een bedrijfstak of keten te verbeteren. Voor sommige dialogen werken wij samen met andere nationale en internationale partijen. Over de voortgang en het vervolg op onze dialogen leest u op de volgende pagina's.

Watterrisico's bij water- en elektriciteitsbedrijven

Het World Economic Forum stelt dat water crises gemeten naar impact tot de top drie van wereldwijde risico's behoren. Tenzij watergebruik in de komende jaren sterk verandert, zal door toenemende industrialisatie, landbouw, energiegebruik en verstedelijking het risico van waterschaarste stijgen. Volgens de OECD leven in 2050 mogelijk 4 miljard mensen in gebieden met waterschaarste. Een goed waterbeleid ligt aan de kern van het beheersen van de watergerelateerde risico's. In veel landen slaagt men er echter nog niet in om op een proactieve manier met de risico's om te gaan.

Via een thematische dialoog gericht op watterrisico's en watermanagement bij water- en elektriciteitsbedrijven snijdt het mes aan twee kanten. Enerzijds beantwoordt dit aan de vraag naar thematische dialogen op ESG-speerpunten en anderzijds bezet deze sector een belangrijke positie in de aandelen- en credits beleggingsportefeuilles. Bovenal is water een zeer actueel en materieel onderwerp voor bedrijven in deze sector.

Een studie door het Carbon Disclosure Project (Charged or Static, april 2017) maakte de omvang van waterproblematiek in elektriciteitsbedrijven duidelijk zichtbaar. Ook MSCI stelt dat (in het bijzonder Amerikaanse) elektriciteitsbedrijven toenemende fysieke risico's lopen als gevolg van extreme weersomstandigheden zoals droogte of juist extreme regenval. Elektriciteitsbedrijven zijn vaak sterk afhankelijk van de beschikbaarheid van grote hoeveelheden water om te kunnen functioneren. Kerncentrales en conventionele elektriciteitsbedrijven, die gebruikmaken van stoomopwekking om turbines aan te drijven hebben een constante toevoer van grote hoeveelheden water nodig voor koeling. Ook waterkrachtcentrales zijn afhankelijk van voldoende water.

Doel van dialoog

Opvallend zijn de onderlinge afhankelijkheden tussen water en energievoorziening en daarmee de noodzaak om

watermanagement goed te organiseren. Om de risico's goed te kunnen begrijpen en de wijze waarop bedrijven deze benaderen, vragen wij bedrijven om op een heldere manier te rapporteren. In de kern verwachten wij van ondernemingen dat zij een watterrisico beheerssysteem hebben, dat ze de watervoetafdruk verlagen en dat ze transparant zijn over de bestaande watterrisico's.

Voortgang

Uit de recente dialogen met water- en elektriciteitsbedrijven blijkt dat bedrijven zich meer en serieuzer bezighouden met de beschikbaarheid van water en de eventuele risico's die hiermee gepaard gaan. Bedrijven die wij spreken hebben het onderwerp op de agenda staan. Niet in de laatste plaats omdat dit door overheden en toezichthouders verwacht wordt. Op 1 juli 2020 komt een einde aan dit driejarige engagement traject. De komende periode zal worden benut om afrondende gesprekken te voeren en onze conclusies te formuleren.

De dialoog met Veolia heeft ons inmiddels voldoende inzicht gegeven in de mate waarin de onderneming zicht heeft op water, watergebruik en watterrisico. Onze vragen zijn goeddeels beantwoord door Veolia en wij sluiten onze dialoog met de onderneming hierbij af.

Minder succesvol verloopt de dialoog met Emera. Ondanks herhaalde pogingen ontvingen wij slechts één geschreven reactie waarin werd verwezen naar het duurzaamheidsverslag op de website van de onderneming. In de komende maanden zullen wij extra pogingen doen om in gesprek te komen, maar wij schatten de kans op succes in als laag.

TABEL 5.4.1 VOORTGANG WATTERRISICO'S BIJ WATER- EN ELEKTRICITEITSBEDRIJVEN¹

Onderneming	Voortgang
American Water	lopende
Chubu	lopende
EDF	lopende
Engie	lopende
Fortum	lopende
Pinnacle West Capital Corp.	lopende
PSEG	lopende
Severn Trent	lopende
Tohoku	lopende
United Utilities	lopende
Veolia	dialoog wordt afgesloten

¹ Bron: Achmea Investment Management & ACTIAM

Energie efficiëntie in de staal en chemie industrie

De beperking van klimaatverandering tot maximaal 2°C, met een streefwaarde van 1,5°C, hangt in belangrijke mate af van verbeterde energie-efficiëntie. Sinds het jaar 2000 werd de toenemende vraag naar energie voor een derde gecompenseerd door verbeterde efficiëntie.

Met verbeterde energie-efficiëntie gaan, naast lagere broeikasgasemissies, ook belangrijke andere economische, ecologische en sociale voordelen gepaard. Energiebesparingen zijn, sec bekeken, per definitie kostenbesparend; een investering in energiebesparingsmaatregelen betaalt zich gemiddeld met een factor drie terug. Overige voordelen zijn minder luchtvervuiling, verhoogde koopkracht van huishoudens door lagere energiekosten, verbeterde energiezekerheid door verminderde invoer en uitgebreide toegang tot moderne energiediensten⁵. Wij zijn kritisch naar alle sectoren die voor de grootste uitstoot van broeikasgassen zorgen, waaronder de staal, cement en chemiesector. Vanwege beperkte beleggingen in de cementsector, richt dit engagementtraject zich op bedrijven in de chemie en de staalindustrie.

Doel van dialoog

We onderzoeken in welke mate de bedrijven in de beleggingsportefeuilles voorbereid zijn op markt- en beleidsontwikkelingen op het gebied van klimaatverandering en energie-efficiëntie. Ook onderzoeken we de materialiteit van energie-efficiëntie voor bedrijven in de gekozen sectoren.

Lange termijn strategie

Wij verwachten dat geselecteerde bedrijven een lange termijn klimaatstrategie formuleren. En dat ze daarbij rekening houden met strategische en financiële risico's en kansen als gevolg van klimaatverandering, zoals veranderingen in beleid, mogelijke invoering of verhoging van een CO₂-prijs, markt en technologische ontwikkelingen. Deze komen mogelijk naar voren door een grondige risico-analyse en het opstellen van een 2°C scenario.

SMART doelstellingen

Wij verwachten van de onderneming dat ze zich committeert aan meetbare doelen rondom klimaat, energie-efficiëntie en de samenstelling van de brandstofmix. Wij roepen ondernemingen op om zich te verbinden aan wetenschappelijk onderbouwde doelstellingen ('Science Based Targets').

⁵ Bron: IEA 2018

Operationele efficiëntie

Wij verwachten dat er binnen de operatie focus is op energie-efficiëntie en relevante energie-efficiëntiemaatregelen geïmplementeerd worden. Het bedrijf optimaliseert het proces door het gebruik van slimme meters en hergebruik van grondstoffen, energie, afval en warmte. Ook wordt er in toenemende mate gebruik gemaakt van hernieuwbare energie en wordt samengewerkt met organisaties binnen en buiten de sector.

Transparantie

Het bedrijf is transparant over de voortgang en resultaten van haar klimaat en energie-efficiëntie maatregelen.

Voortgang

Volgens planning zijn in het tweede halfjaar dialogen gestart door middel van een brief aan de geselecteerde ondernemingen. Met 4 van de 6 ondernemingen is het contact gelegd en de dialoog op gang gekomen. Wij namen bij de eerste gesprekken de gelegenheid om kennis te maken en uitleg te geven over de achtergrond en doelen van onze engagement. Deze gesprekken verliepen alle positief. De dialogen met de ondernemingen PPG Industries en Covestro kwamen echter nog niet op gang. Deze ondernemingen zullen wij in het volgende halfjaar verder aansporen om met ons in gesprek te gaan over energie-efficiëntie.

TABEL 5.4.1 ONDERNEMINGEN OPGENOMEN IN THEMA ENERGIE EFFICIENCY ¹

Ondernemingen	Voortgang
Fortescue Metals Group Ltd	lopende
Nucor Corporation	lopende
Covestro AG	herinnering verstuurd
PPG Industries, Inc.	herinnering verstuurd
Umicore	lopende
Sika AG	lopende

¹ Bron: Achmea Investment Management

Transport & Klimaat

In de samenleving neemt globalisering een steeds grotere rol in. Deze stijgende lijn in de wereldhandel betekent dat de transportsector ook sterk in omvang toeneemt. Volgens verwachtingen van de OESO zullen de vrachtvolumes in 2050 met 350% toenemen in vergelijking met basisjaar 2010. Uit een onderzoek van de Verenigde Naties blijkt zelfs dat zonder een agressief en duurzaam beleid de CO₂-uitstoot in de transportsector in 2050 zou kunnen verdubbelen. Het plaatst de sector voor grote uitdagingen. Temeer omdat in de transportsector nog niet dezelfde geleidelijke daling van de CO₂-emissies als in andere sectoren zichtbaar is geweest. Bedrijven in deze sector kunnen dus een grote bijdrage leveren aan het behalen van de doelstellingen uit het Parijsakkoord, maar krijgen ook de kans om uit klimaatgerelateerde ontwikkelingen belangrijke economische voordelen te realiseren. Zo zijn de klimaatrisico's die transportbedrijven lopen om te zetten in kansen.

“De transport sector is de snelst groeiende uitstoter van broeikasgassen. De groei in energiebehoefte ten aanvang van transport is de hoogste van alle eindgebruikers”

– World Health Organisation

Doel van dialoog

De transportsector omvat een breed scala aan industrieën. We kiezen ervoor om ons in eerste instantie te richten op de industriegroep ‘logistiek’. Onze eerste inventarisatie laat zien dat er relatief weinig aandacht aan deze industrie wordt besteed in engagementprogramma's terwijl de te behalen winst in termen van CO₂-reductie en energie-efficiëntie door ons als hoog wordt ingeschat. Door ons te richten op deze relatief onontgonnen markt denken wij optimaal rendement te halen uit onze inspanningen.

We stellen ons ten aanzien van de industriegroep ‘logistiek’ concreet ten doel om:

1. Transportbedrijven aan te moedigen om transparant te zijn over (a) de CO₂-uitstoot en (b) de gehanteerde strategie om te blijven voldoen aan de striktere CO₂-(zelf)regulering;
2. Transportbedrijven aan de hand van best practices (a) inzicht te geven in de mogelijkheden tot het reduceren van het gebruik van fossiele brandstoffen en (b) te stimuleren over te schakelen op hernieuwbare energiebronnen.

Voortgang

In het vierde kwartaal van dit jaar zijn de dialogen voortgezet die in het eerste kwartaal van dit jaar werden gestart. Nadat wij de meest recente informatie, waaronder analyses door MSCI en rapportages door de onderneming hebben geanalyseerd, werden door ons brieven met vervolgvragen en verzoeken om een gesprek gestuurd. Wij verwachten hieraan in 2020 een vervolg te kunnen geven met nieuwe gesprekken.

De dialoog met Expeditors International of Washington kwam tot onze spijt niet op gang. De onderneming verwees naar haar rapportages en wees ons verzoek om een dialoog impliciet af. We stoppen onze pogingen om met de onderneming in gesprek te komen en beëindigen het traject voor deze onderneming per 1-1-2020. Hoezeer we het uitblijven van succes ook betreuren, dit leidt niet vanzelfsprekend tot een advies tot uitsluiten van belegging. Wel delen wij onze analyse en conclusies met de betrokken portefeuillemanagers.

TABEL 5.4.1 ONDERNEMINGEN OPGENOMEN IN THEMA TRANSPORT & KLIMAAT¹

Onderneming	Voortgang
Deutsche Post AG	lopende
Expeditors International of Washington, Inc.	dialoog wordt afgesloten
Royal Mail plc	lopende
United Parcel Service, Inc. Class B	lopende
C.H. Robinson Worldwide, Inc.	lopende

¹ Bron: Achmea Investment Management

Klimaattransitie

In het klimaatakkoord van Parijs hebben circa 200 landen afgesproken om de opwarming van de aarde te beperken tot ruim onder de twee graden, waarbij het streven is de opwarming van de aarde beneden de 1,5 graad te houden. In een rapport van de Intergouvernementele Werkgroep betreffende klimaatverandering (IPCC), wordt gesteld dat hiertoe het totaal aan mondiale CO₂-emissies tegen 2030 met 45% zal moeten dalen ten opzichte van 1990. Omdat fossiele brandstoffen, die bij de verbranding een groot deel van de CO₂-uitstoot veroorzaken, vooralsnog een centrale rol in de energievoorziening spelen, zal een verstrekkende transitie van de energievoorziening nodig zijn om de uitstoot van broeikasgassen fors te reduceren (DNB, 2018). Wereldwijd spannen overheden, (maatschappelijke) organisaties en consumenten zich in om een transitie mogelijk te maken naar een koolstofarme economie. Daarbij ligt de nadruk op investeren in meer hernieuwbare energie en het afbouwen van onze afhankelijkheid van fossiele energiebronnen.

Met behulp van een scenarioanalyse model is het beleggingsuniversum getoetst. De uitkomst geeft inzicht in de ondernemingen waarvan gesteld kan worden dat zij in de komende 5 jaar het verst verwijderd zijn van een breed geaccepteerd 2 °C scenario. De analyse bestrijkt 70-90% van de broeikasgasemissies die samenhangen met een standaardportefeuille en omvat de door de DNB beschreven transitiegevoelige sectoren zoals de fossiele energie sector. Op basis van onze observaties blijkt dat er relatief veel winst valt te behalen voor de energiesector (olie en gas) en automobielproducenten. Ondernemingen in portefeuille in deze sectoren staan momenteel voor de grootste uitdagingen in relatie tot de energietransitie doordat zij momenteel meer opereren in lijn met een 2 °C - 4°C scenario dan een 1,5-2 °C scenario.

Doelstellingen

Het doel is om bedrijven een gedegen klimaatstrategie te laten ontwikkelen en uit te laten voeren. Dit betekent dat de strategie zowel financieel als maatschappelijk robuust moet zijn. Ook dient begrepen te worden hoe een organisatie haar klimaatgerelateerde risico's en kansen meet en monitort. Toegang tot de door een organisatie gehanteerde maatstaven en doelstellingen stelt ons in staat om potentiële risico's, het vermogen om aan financiële verplichtingen te voldoen, de algemene blootstelling aan klimaat gerelateerde kwesties en de voortgang in het beheer van of de aanpassing aan deze kwesties beter te beoordelen. De onderliggende KPI's zijn afgeleid van relevante klimaatvoorschriften en scenario's zoals beschreven in het 2°C scenario en de

aanbevelingen van de Task Force on Climate-related Financial Disclosures (TCFD) werkgroep.

Voortgang

In het tweede halfjaar van 2019 is er onderzoek gedaan, op basis van KPI's, naar de activiteiten van de ondernemingen op het gebied van klimaattransitie. Op basis van dit onderzoek zijn engagementbrieven verstuurd naar de vijf geselecteerde ondernemingen; Subaru Corporation, Renault, BMW, Marathon Oil Corporation, Exxon Mobil Corporation en OMV AG. OMV, BMW en Subaru hebben op de engagementbrief gereageerd en naar aanleiding daarvan is er in december gesproken met OMV en zijn er gesprekken ingepland in januari en februari met BMW en Subaru. Exxon Mobil, Renault en Marathon Oil Corp. hebben nog niet inhoudelijk gereageerd. Met OMV hebben we een eerste initiërend gesprek gehad. Het bedrijf vertelde meer over haar emissiedoelen en over haar visie naar 2050. Een belangrijk aandachtspunt voor het vervolgtraject is de houdbaarheid van de huidige strategie.

TABEL 5.4.1 ONDERNEMINGEN OPGENOMEN IN THEMA KLIMAATTRANSITIE¹

Ondernemingen	Voortgang
SUBARU CORP	afpraak ingepland
Renault SA	brief verstuurd
BMW	afpraak ingepland
Marathon Oil Corporation	brief verstuurd
Exxon Mobil Corp.	brief verstuurd
OMV AG	voeren dialoog

¹ Bron: Achmea Investment Management

Leefbaar loon in de supermarkt- en textielsector

Een leefbaar loon is een loon waarmee een werknemer kan voorzien in basisbehoeftes van zijn of haar gezin; van voeding, gezondheidszorg, kleding, huisvesting tot scholing. Afhankelijk van het land kan dit overeenkomen met het minimumloon, maar in vele landen is er of geen wetgeving op dit terrein, of is het minimumloon onvoldoende om in het levensonderhoud te kunnen voorzien. Dit geldt voor ontwikkelingslanden, maar ook dicht bij huis in landen als Hongarije, het Verenigd Koninkrijk of Polen. Juist daarom hebben bedrijven een belangrijke verantwoordelijkheid wat betreft het betalen van een leefbaar loon. Hoewel het betalen van een leefbaar loon in eerste instantie lijkt te leiden tot hogere kosten, kan het ook leiden tot lagere kosten en hogere winstgevendheid. Dit blijkt onder andere uit onderzoeken van Berenschot en Chapman & Thompson op dit onderwerp.

Er is gekozen om twee sectoren te selecteren voor het engagementprogramma, namelijk de kleding- en supermarktsector. Het onderwerp is voor deze sectoren materieel en ze kunnen ook relatief eenvoudig verbeteringen op dit thema realiseren. Er wordt bij de uitvoering van dit thema nauw samengewerkt met het Platform Living Wage for Financials (PLWF). Dit is een samenwerkingsverband van financiële instellingen, waaronder MN, ASN, a.s.r., Triodos IM, NN IP, Robeco en Kempen. Binnen dit platform wordt informatie uitgewisseld, is een methodologie ontwikkeld om bedrijven te analyseren op hun prestaties op het gebied van leefbaar loon en wordt er samengewerkt om de resultaten van het platform onder de aandacht te brengen. Engagements worden indien mogelijk samen gevoerd of gecoördineerd. Dit maakt het voor dit engagementtraject mogelijk zowel de efficiency als effectiviteit te vergroten.

Doel van dialoog

Leefbaar loon is een complex onderwerp, zeker in een bedrijf met honderden toeleveranciers. Daarom hebben we op meerdere niveaus doelstellingen geformuleerd waarop een bedrijf stappen kan zetten die we in tabel 5.4.1 verder toelichten. Afhankelijk van het bedrijf leggen we de nadruk op één of meer van deze doelstellingen.

TABEL 5.4.1 DOELSTELLINGEN LEEFBAAR LOON¹

Doelstelling	Toelichting
Beleidsvorming	Het bedrijf heeft beleid ontwikkeld op het onderwerp leefbaar loon.
Implementatie & toetsing	Het bedrijf implementeert haar beleid in haar eigen bedrijfsvoering en bij haar toeleveranciers. Het bedrijf monitort actief de voortgang hiervan.
Randvoorwaarden	Het bedrijf zorgt tevens dat de randvoorwaarden voor een leefbaar loon, zoals collectieve onderhandeling en vakbondsvrijheid, gewaarborgd zijn.
Samenwerking	Het bedrijf werkt op dit thema samen met andere partijen.
Transparantie	Het bedrijf is op dit thema transparant richting investeerders, consumenten en andere stakeholders wat betreft haar beleid, de implementatie en de voortgang.

¹ Bron: Achmea Investment Management

Voortgang

We zijn met het thema leefbaar loon medio 2018 van start gegaan. Er zijn toen twee sectoren geselecteerd binnen dit engagement thema; de kleding- en supermarktsector.

Het afgelopen halfjaar hebben we de nadruk gelegd op engagement met de kledingsector. In de kledingsector heeft Achmea IM een derde maal dit jaar gesproken met Li & Fung, een onderneming die voor bekende kledingmerken de productie organiseert. Uit eerdere gesprekken en ons onderzoek was duidelijk dat Li & Fung zich nog niet expliciet uitspreekt over het begrip 'leefbaar loon'. Wel zet Li & Fung zich in praktijk in voor meer transparante en correcte betaling van loon. Daarvoor werkt het met kledingfabrieken aan het invoeren van digitale betaalsystemen. Digitale betaling van lonen zorgt er voor dat er meer zekerheid is over of loon betaald is, en over de hoogte en samenstelling van het loon.

Met Ralph Lauren hebben we een tweede gesprek gehad dit jaar. In dit gesprek werd duidelijk dat Ralph Lauren een nieuwe impuls geeft aan het streven naar duurzaamheid. De onderneming heeft in 2019 een nieuwe duurzaamheidsstrategie gepubliceerd genaamd 'design the change'. Ook met TJX heeft een gesprek plaatsgevonden. In vergelijking met andere kledingbedrijven op basis van de onderzoeksvragen van het PLWF scoort TJX nog bijzonder laag als het gaat om leefbaar loon. In de gedragscode voor toeleveranciers refereert de onderneming enkel aan gangbare industrie lonen en wettelijk minimumloon. Uitkomst van het gesprek is echter dat TJX bereid is om begin 2020 het thema leefbaar loon te bespreken in de Social Compliance Committee van de onderneming.

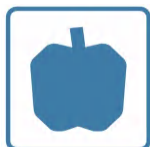
Voor de supermarktsector hebben we ook verschillende stappen gezet. Op basis van de nieuwe methodologie zijn de bedrijven in de eerste helft van 2019 onder de loep genomen.

De belangrijkste conclusie is dat eigenlijk alle supermarktketens nog aan het beginpunt staan wat betreft aandacht voor leefbaar loon. Over de uitkomsten hebben we in oktober op een conferentie van PLWF een workshop gehouden voor zowel supermarktketens als agro & food bedrijven. Vanuit de supermarkten heeft Tesco hieraan deelgenomen wat leidde tot een constructief debat met onder andere Mondelez en Tony Chocolonely over de verantwoordelijkheden van deze bedrijven.

TABEL 5.4.2 ONDERNEMINGEN OPGENOMEN IN THEMA LEEFBAAR LOON IN SUPERMARKT EN TEXTIELSECTOR

Onderneming	Voortgang
Home Depot	lopende
Hugo Boss	lopende
Ralph Lauren	lopende
TJX Companies	lopende
VF Corp	lopende
Casino Guichard-Perrachon S.A.	lopende
Carrefour S.A.	lopende
Koninklijke Ahold Delhaize N.V.	lopende
Metro A.G.	lopende
Tesco PLC	lopende

¹ Bron: Achmea Investment Management

Access to Nutrition

Goede en voldoende voeding is van groot belang voor een gezonde samenleving. Juist voedingsbedrijven kunnen hier een belangrijke bijdrage aan leveren en tevens inspelen op deze groeiende markt. Zo kunnen zij voedingswaarde en gezondheid meer prioriteit geven bij het ontwikkelen van producten, gezondheid meewegen in de prijsstelling en consumenten actief informeren over de voedingswaarden van producten.

De Access to Nutrition index is een initiatief dat wereldwijd bedrijven in de voedingssector rangschikt op basis van hun presentaties op onder andere de thema's:

- Voorkomen van ondervoeding;
- Voorkomen van obesitas;
- Verantwoorde marketing richting kinderen en het promoten van borstvoeding.

De index is ontwikkeld op basis van kennis van investeerders, wetenschappers en organisaties als de World Health Organisation. Er bestaat zowel een wereldwijde index als regionale indices die inzoomen op bedrijven uit de Verenigde Staten, India, Mexico en Zuid-Afrika. De nieuwste editie van de wereldwijde index is in mei 2018 gelanceerd en de editie die specifiek is gericht op de Verenigde Staten in november 2018. De resultaten laten zien dat voedingsbedrijven nog belangrijke stappen op dit thema kunnen zetten. Zo blijkt dat slechts een derde van de voedingsproducten van onderzochte bedrijven als gezond kunnen worden gekwalificeerd. Om de resultaten via investeerders onder de aandacht te brengen bij bedrijven is er naast het onderzoek zowel een investor statement als een collectief engagementprogramma gelanceerd. Aan beide nemen we in het kader van dit engagement thema actief deel om zo bedrijven te stimuleren stappen te zetten op dit thema.

Doel van dialoog

Achmea IM heeft in het engagementtraject verschillende doelen gesteld voor de bedrijven, gebaseerd op de uitgangspunten van de Access to Nutrition index:

- Bedrijven geven goede voeding een gedegen plek geven in het beleid en corporate governance;
- Het bedrijf zet zich in om goede en gezonde producten te ontwikkelen;
- Het bedrijf zet zich in om goede voeding tegen een betaalbare prijs beschikbaar te maken;
- Het bedrijf ondersteunt met haar marketingactiviteiten een gezond voedingspatroon;
- De producten van het bedrijf passen in een gezond dieet en gezonde levensstijl;
- Het bedrijf geeft via de verpakking goede informatie aan consumenten over de voedingswaarden.
- Bedrijven werken actief samen met andere stakeholders op het gebied van goede voeding.

“Waar in ontwikkelingslanden ondervoeding zich concentreert rond lage- en middeninkomens, is het overgewicht dat zich concentreert onder lage inkomens in ontwikkelde landen”

– UN Food and Agricultural Organisation UN

Voortgang

In de 2e helft van 2019 hebben we in samenwerking met het Amerikaanse Interfaith Center on Corporate Responsibility en de coalitie van investeerders rondom Access to Nutrition nieuwe brieven verstuurd naar Unilever, Nestlé en Conagra. Deze brieven richten zich met name op de lobbyactiviteiten van deze ondernemingen rondom voeding. Diverse brancheorganisaties van de voedingssector hebben de afgelopen jaren namelijk gelobbyd tegen regelgeving rondom goede voeding en betere voedingsinformatie op producten. In deze brieven worden ondernemingen gevraagd wat hun positie en betrokkenheid hierbij is, en hoe de governance rondom lobby georganiseerd is. Kortom; hoe zorgen ondernemingen dat ze hun invloed inzetten voor goede en voldoende voeding wereldwijd.

Conagra heeft, na meerder reminders, schriftelijk gereageerd. De onderneming stelt kritisch naar brancheorganisaties te kijken, maar stelt dat de positie van Conagra en deze organisaties niet altijd 100% overeenkomen. Het antwoord van Conagra laat nog verschillende vragen open. We hebben daarom Conagra verzocht een gesprek in te plannen. Hier is tot op heden, ook na meerdere reminders, nog geen reactie op gekomen.

Nestlé heeft snel gereageerd op de brief en in september heeft een gesprek plaatsgevonden. In dit gesprek heeft Nestlé meer verteld over hoe zij de lobbyactiviteiten die namens hen worden uitgevoerd door brancheorganisaties monitoren. Nestlé had hier een overtuigend verhaal en laat ook in de praktijk zien hiernaar te handelen. Zo heeft de onderneming met onder andere Unilever een brancheorganisatie uit de Verenigde Staten verlaten omdat de standpunten niet overeenkwamen met de positie van Nestlé op het gebied van duurzaamheid en voeding. Als volgende stap is een nieuwe brancheorganisatie opgericht met gelijkgestemde ondernemingen rondom duurzame voeding.

Ook Unilever heeft op de brief gereageerd. Met de onderneming is begin januari een afspraak gepland om de vragen te bespreken.

TABEL 5.4.1 ONDERNEMINGEN OPGENOMEN IN THEMA GEZONDE VOEDING¹

Onderneming	Voortgang
Conagra	lopende
Nestlé	lopende
Suntory	lopende
Unilever	lopende

¹ Bron: Achmea Investment Management

Plastics

Het gebruik van plastics heeft een enorme vlucht genomen en plastics worden gebruikt in diverse toepassingen; van verpakkingsmateriaal, kleding, plastic flessen tot speelgoed en koelkasten. Het gebruik van plastics voldoet daarmee aan een grote vraag uit de samenleving en biedt veel voordelen, soms ook op gebied van duurzaamheid. Denk bijvoorbeeld aan het gebruik van plastics in auto's waardoor het gewicht en daardoor ook het brandstofverbruik afneemt. Een ander voorbeeld is gebruik van plastics als verpakkingsmateriaal waardoor de houdbaarheid van voedingsproducten wordt verlengd wat kan bijdragen aan minder verspilling. Zo kan het gebruik van plastics een milieuwinst opleveren die groter is dan de milieukosten die gemoeid zijn bij de productie van de plastics.

Er zijn ook grote zorgen rond het gebruik van plastics. Zo wordt bijna alle plastic gemaakt uit olie. Dit betekent dat nu wel 6% van de mondiale olieproductie gebruikt wordt voor de productie van plastics. Door economische ontwikkelingen zal dit percentage naar verwachting toenemen tot 20% van de mondiale olieproductie in 2050. De winning van olie leidt tot substantiële schade aan het milieu en de productie van plastic veroorzaakt CO2 uitstoot. Een ander probleem is dat slechts een klein gedeelte, ca. 10% van de geproduceerde plastics op dit moment wordt gerecycled, ongeveer 40% op stortplaatsen terecht komt, en 14% wordt verbrand. Dat betekent dat meer dan 30% uiteindelijk in het milieu eindigt en een grote vervuilingbron is voor meren, rivieren en uiteindelijk de oceanen. Jaarlijks komt er ruim 3 miljoen ton aan plastic in de oceanen terecht. Bij ongewijzigd beleid kan dit er toe leiden dat er in 2050 meer plastic dan vis in de oceanen aanwezig is.

Doel van het thema

Om de schadelijke gevolgen van plastic te verminderen en de winstgevendheid van de onderneming op de lange termijn te waarborgen willen we dat bedrijven hun rol in de plastic transitie verstevigen. Het zetten van één of meer van onderstaande stappen is de hoofddoelstelling van dit engagementtraject.

TABEL 5.4.1 DOELSTELLINGEN PLASTICS¹

Doelstelling	Toelichting
Beleidsvorming	ESG impact van plastic wordt als materieel erkend in de strategie van de onderneming; Scenario analyse brengt risico's van marktonwikkelingen en regelgeving in beeld;
Implementatie & toetsing	De onderneming stelt concrete doelen met prestatie indicatoren (kpi's) om negatieve impact van plastic te reduceren; De onderneming meet de voortgang ten aanzien van de doelen, en rapporteert daarover in openbare verslaglegging;
Samenwerking in de sector	De onderneming werkt samen met relevante partijen in de plastic keten aan het vinden en implementeren van oplossingen die de plastic transitie kunnen versnellen;
Transparantie	De onderneming rapporteert naast de voortgang ten aanzien van bovengenoemde doelen en kpi's over: - hoe regelgeving en marktonwikkelingen m.n. gericht op de plastic transitie, invloed zullen hebben op de financiële resultaten; - de maatschappelijke impact van geproduceerde plastics; - resultaten van maatregelen om klimaatverandering tegen te gaan, waaronder het verbeteren van energie-efficiëntie;

¹ Bron: Achmea Investment Management

Voortgang

Het afgelopen halfjaar hebben we gebruikt voor uitwerking van het voorbereidend onderzoek. De activiteiten van de geselecteerde ondernemingen zijn nader in kaart gebracht en er is onderzocht wat de bedrijven momenteel doen op gebied van de gestelde doelen voor het plastic engagement traject. De samenwerking met de Principles for Responsible Investment (PRI) werkgroep over plastic is voortgezet en de PRI heeft een aantal zeer bruikbare rapporten afgerond die zeer nuttig kunnen zijn bij de dialoog met de ondernemingen. Ook is concrete samenwerking gezocht met ACTIAM, partner bij eerdere engagement trajecten en ook lid van de PRI plastic werkgroep. ACTIAM doet mee met de dialoog met de geselecteerde ondernemingen.

In het laatste kwartaal zijn de eerste contacten gelegd met de ondernemingen en de eerste afspraken staan gepland voor begin 2020.

TABEL 5.4.2 ONDERNEMINGEN OPGENOMEN IN THEMA PLASTICS¹

Onderneming	Voortgang
Amcor	brief verstuurd
Berry Global Group	brief verstuurd
Greif	brief verstuurd
Huhtamaki Oyj	brief verstuurd
LyondellBasell Industries	brief verstuurd
Mondi	brief verstuurd
Sealed Air	brief verstuurd

¹ Bron: Achmea Investment Management

Goede en beschikbare medicijnen

Medicijnen, en daarmee de farmaceutische sector, zijn van groot belang voor een goede gezondheidszorg. Door de ontwikkeling van goede medicijnen is effectieve behandeling van een grote groep aan aandoeningen mogelijk geworden. Hoewel de farmaceutische sector dus een belangrijke en nuttige rol vervult, spelen er echter ook verschillende problemen en misstanden. Denk bijvoorbeeld aan:

- Het prijsbeleid rondom specifieke medicijnen, die behandelingen zowel in Nederland, andere ontwikkelde economieën en ontwikkelingslanden ontoegankelijk maken.
- De omgang met patenten en regelgeving waardoor prijzen opgedreven worden en de toegankelijkheid van medicijnen wordt verminderd.
- Gevallen van corruptie en verlenen van gunsten aan zorgverleners om de verkoop van medicijnen te verhogen
- Het onvoldoende ontwikkelen van medicijnen die een groot maatschappelijk belang hebben, maar waarvoor de markt relatief klein is.
- Verslavingen aan specifieke pijnstillers, onder andere in de Verenigde Staten lopen hierover diverse rechtszaken.

Doel van het thema

De doelstellingen zijn gericht op het structureel oplossen van de problematiek. We zullen hierbij tevens aansluiten op Sustainable Development Goal 3 "Goede Gezondheid & Welzijn". Er zijn verschillende stappen die ondernemingen op dit thema kunnen zetten. Op basis van onze uitgangspunten en voorbereidend onderzoek hebben we de volgende hoofddoelstellingen geselecteerd:

- Het doel om medicijnen betaalbaar en toegankelijk te maken een centrale plek te geven in de bedrijfsstrategie;
- Het ontwikkelen van een transparant en verantwoord prijsbeleid. Denk bijvoorbeeld aan een koppeling tussen de prijs van het medicijn, de gerealiseerde gezondheidswinst en de ontwikkelingskosten;
- Op een verantwoorde manier omgaan met patenten en licenties, die voorkomt dat medicijnen onbereikbaar worden;
- Te sturen op maatschappelijke impact, gezondheidswinst en veilige medicijnen, ook in research & development;
- Verankering internationale standaarden, onder andere van de World Health Organisation.
- Het hebben van een gedegen beleid, implementatie en onafhankelijke monitoring om zowel corruptie, oneerlijke handelspraktijken als belastingontwijking te voorkomen.
- Het vergroten van de transparantie en rapportage over de bovengenoemde onderwerpen richting investeerders, consumenten en andere stakeholders. Inclusief taxtransparency, lobby-activiteiten en betalingen aan zorgverleners.
- Per onderneming maken we een analyse van de bedrijfsspecifieke problematiek en prestaties. Op basis daarvan maken we per onderneming een vertaling van de hoofddoelstellingen naar bedrijfsspecifieke doelstellingen. Deze bedrijfsspecifieke doelstellingen zijn verwerkt in de brief waarmee wij de dialoog zijn gestart.

Voortgang

We zijn van start gegaan met een onderzoek naar de bedrijven die voor het engagement zijn geselecteerd en hebben gesproken met verschillende experts, waaronder Access to Medicine. Dit najaar hebben wij de initiatiebrieven gestuurd naar de geselecteerde farmaceuten. Op Aurobindo na hebben alle bedrijven op deze brief gereageerd.

Met Novartis en Johnson & Johnson hebben direct gesprekken plaatsgevonden. De prijsverhoging van het medicijn Lutathera, relevant voor de Nederlandse markt, was een belangrijk onderwerp in het gesprek met Novartis. Met Johnson & Johnson hebben met een brede groep van investeerders onder andere gesproken over de mogelijkheden om haar beleid over toegang tot medicijnen, naast ontwikkelingslanden, ook voor andere landen toepasbaar te maken. Bayer heeft ons naar aanleiding van de brief uitgenodigd om deel te nemen aan het webinar waarin hun nieuwe CSR strategie werd gepresenteerd en aangegeven graag in 2020 een separaat gesprek te plannen. Biogen en Roche hebben aangegeven in februari 2020 het gesprek met ons aan te gaan en Abbvie heeft in eerste instantie schriftelijk op onze vragen gereageerd.

TABEL 5.4.1 ONDERNEMINGEN OPGENOMEN IN THEMA GOEDE EN BESCHIKBARE MEDICIJNEN¹

Onderneming	Voortgang
Novartis	lopende
Johnson & Johnson	lopende
Roche Holding AG	gesprek ingepland
Bayer AG	gesprek ingepland
Abbvie Inc.	schriftelijk gereageerd
Biogen	gesprek ingepland

¹ Bron: Achmea Investment Management

Human Capital

Een goed personeelsbeleid is van strategisch belang voor ondernemingen. Uit onderzoek van GIFT 11 blijkt dat het menselijk kapitaal en de heersende cultuur gemiddeld 52% van de marktwaarde van de onderneming bepalen. De wijze waarop het management met haar personeel omgaat en hen in staat stelt zich te blijven ontwikkelen kan het verschil maken voor ondernemingen en concurrentievoordeel opleveren. Bijvoorbeeld in relatie tot het verhogen van de productiviteit, het aantrekken en behouden van voldoende gekwalificeerd en betrokken personeel en bovendien gegeven de trends tot digitalisering en in sommige markten en industrieën de opkomende vergrijzing. Wij zien ook dat ondernemingen een belangrijke rol kunnen spelen in het behalen van de Sustainable Development Goals (SDG) van de Verenigde Naties, in het bijzonder SDG 4, 5 en 8.

De engagement op dit thema voeren we uit in samenwerking met een brede groep van investeerders binnen het Workforce Disclosure Initiative. Door samen te werken zijn we in staat een diepgaande analyse te maken, een brede groep van bedrijven aan te spreken en meer druk uit te oefenen wanneer dat nodig is.

Doel van het thema

Human Capital Management is een complex onderwerp, zeker in een bedrijf met honderdduizenden medewerkers in meerdere vestigingen wereldwijd. Daarom hebben we op meerdere niveaus doelstellingen geformuleerd waarop een bedrijf stappen kan zetten. In tabel 5.4.1 zijn deze doelstellingen getoond. Afhankelijk van het bedrijf leggen we de nadruk op één of meer van deze doelstellingen.

TABEL 5.4.1 DOELSTELLINGEN

Doelstelling	Toelichting
Beleidsvorming	Het bedrijf heeft beleid ontwikkeld op het onderwerp Human Capital Management, inclusief doelstellingen.
Implementatie & toetsing	Het bedrijf implementeert haar beleid in haar eigen bedrijfsvoering. Het bedrijf ziet actief toe op de voortgang.
Randvoorwaarden	Het bedrijf zorgt dat de randvoorwaarden voor Human Capital Management gewaarborgd zijn in de eigen bedrijfsvoering.
Samenwerking in de sector	Het bedrijf werkt samen met andere partijen, bijvoorbeeld via sectorinitiatieven aan bevordering van goed werkgeverschap.
Transparantie	Het bedrijf is op dit thema transparant richting investeerders, en andere belanghebbenden en rapporteert over haar beleid, de implementatie en de voortgang.

Voortgang

Eind 2019 hebben wij per brief de ondernemingen een aantal agendapunten en vragen voorgelegd. Wij vragen de ondernemingen onder andere een toelichting te geven op hun beleid ten aanzien van het monitoren van werknemerstevredenheid. Ook willen wij van de onderneming weten welke risico's en kansen inzake Human Capital Management zij identificeren.

TABEL 5.4.2 ONDERNEMINGEN OPGENOMEN IN THEMA HUMAN CAPITAL¹

Onderneming	Voortgang
Royal Caribbean Cruises	lopende
Carnival PLC	lopende
McDonald's Corporation	lopende
Starbucks Corporation	lopende
Sodexo	lopende

¹ Bron: Achmea Investment Management

5.5. ESG Nederland

Nederlandse beursgenoteerde ondernemingen hebben de speciale aandacht van Nederlandse institutionele beleggers, vanwege de directe sociaaleconomische belangen die de bedrijfsactiviteiten met zich mee brengen. Belangrijke strategische besluiten over bijvoorbeeld fusies en overnames, kunnen significante effecten hebben op lokale werkgelegenheid, de concurrentiepositie van de onderneming en langetermijn waardecreatie. Ook remuneratievoorstellen of (her)benoemingen van bestuurders leiden regelmatig tot maatschappelijk discussie. Wij hechten er dan ook grote waarde aan om op structurele wijze de dialoog te voeren met de Nederlandse beursgenoteerde ondernemingen. Hierbij toetsten wij de beleidsvoorstellen aan de uitgangspunten en best-practices van de Nederlandse Corporate Governance Code (herzien in 2016) en vanaf 1 januari 2019 aan de Nederlandse Stewardship Code. Bij het voeren van de dialogen trekken wij zoveel mogelijk op in collectief verband, verenigd in Eumedion.

De principes uit de Stewardship Code bieden institutionele beleggers de mogelijkheid verantwoording af te leggen aan hun deelnemers en klanten over de wijze waarop zij als betrokken belegger invulling geven aan hun aandeelhoudersrechten. De Stewardship Code is in lijn met de verantwoordelijkheden die voor aandeelhouders gelden ten aanzien van transparantie rond het betrokkenheidsbeleid en stembeleid, zoals vastgelegd in de herziene EU-richtlijn aandeelhoudersrechten (Shareholders' rights directive). Zij onderstreept ook het belang van aandeelhoudersbetrokkenheid voor het streven naar lange termijn waardecreatie van de Nederlandse beursondernemingen, zoals vastgelegd in de Nederlandse Corporate Governance Code. Daarnaast verlangt de Stewardship Code van institutionele beleggers de bereidheid om, eventueel samen met andere institutionele beleggers, een constructieve dialoog aan te gaan met de Nederlandse beursondernemingen en met andere belanghebbenden.

Overzicht dialogen

In de tweede helft van 2019 is het Pensioenfonds, voorafgaand aan de aandeelhoudersvergaderingen, in dialoog gegaan met vier Nederlandse beursgenoteerde ondernemingen. Deze dialogen vonden plaats binnen het Eumedion verband, zie tabel 5.5.1.

TABEL 5.5.1 DIALOGEN MET NEDERLANDSE BEURSGENOTEERDE ONDERNEMINGEN H2 2019

Onderneming	Besproken onderwerpen
Ahold-Delhaize	Remuneratiebeleid
Heineken	Remuneratiebeleid
Royal Dutch Shell	Klimaatbeleid, remuneratiebeleid
Wolters Kluwer	Remuneratiebeleid

Dialogen met Nederlandse ondernemingen

Ahold-Delhaize

Bij Ahold-Delhaize spraken wij met de voorzitter van de remuneratiecommissie over het nieuwe remuneratiebeleid. Ahold Delhaize wil een remuneratiebeleid dat in lijn is met haar strategie en een link heeft met haar belangrijkste stakeholders, zoals het meenemen van de klanttevredenheid in het remuneratiebeleid. We hebben van gedachten gewisseld over de hoogte van de weging van de duurzaamheidstargets. Deze zijn in het afgelopen jaar door aandeelhouders goedgekeurde remuneratiebeleid verlaagd van 20% naar 15%. Verder hebben we gesproken over de arbeidsmarkt referentiegroep waar Ahold Delhaize zich in haar remuneratiebeleid mee vergelijkt. Om het juiste talent aan te trekken en te behouden, geeft het bedrijf aan steeds meer te moeten concurreren met (hoge) Amerikaanse maatstaven voor beloningen. Ten slotte zijn de interne beloningsverhoudingen en de berekeningswijze die Ahold Delhaize daarvoor hanteert ter tafel gekomen.

Royal Dutch Shell

We zijn met de raad van bestuur en raad van commissarissen van Royal Dutch Shell (hierna: Shell) in gesprek over diverse onderwerpen. Met de voorzitter van de remuneratiecommissie hebben we doorlopende dialoog over het beloningsbeleid. Wij hebben input geleverd voor de totstandkoming van een voorgenomen gewijzigd beloningsbeleid. Zo blijven wij eenvoudig, focus op langetermijn doelstellingen, belonen van een juiste uitvoering van de strategie en de energietransitie belangrijk vinden. De hoogte van de langetermijn bonus zal deels bepaald worden door behaalde doelstellingen gerelateerd aan de reductie van CO₂-uitstoot. Wij hebben feedback gegeven op een concept-voorstel van het nieuwe beloningsbeleid.

Met Shell zijn ook de klimaatambities van de onderneming aan bod gekomen alsook de mate waarin deze in lijn is met twee graden scenario's. De leiding van Shell is overtuigd dat de huidige koers zowel op korte als op langere termijn leidt tot een belangrijke reductie van de uitstoot van CO₂ en past binnen de Parijse klimaatdoelstellingen. Voorwaarde voor Shell is echter dat de politiek en de maatschappij als geheel ook nadrukkelijk voor deze richting kiezen. Dit roept vragen op over de precieze ambities van Shell. Beleggers vroegen de onderneming om meer helderheid op dit vlak en vooral ook

om duidelijker een leidende rol in het klimaatdebat te nemen. In december 2019 gooide sectorgenoot Repsol de knuppel in het hoenderhok door zich openlijk te verbinden aan haar nieuwe doel: klimaatneutraal in 2050. Van Shell vragen wij om een soortgelijke langetermijn doelstelling waarbij de onderneming als leider in de sector ook duidelijk stelt welke tussentijdse doelen daarbij horen. Wij zetten onze dialoog met Shell voort.

Heineken

Bij Heineken spraken we over het nieuwe remuneratiebeleid dat op de AVA in 2020 aan aandeelhouders zal worden voorgelegd. We spraken met de voorzitter van de remuneratiecommissie. In grote lijnen is het beloningsbeleid helder en begrijpelijk. Ook kwamen de beloningen voor de raad van commissarissen aan bod. Daarnaast hebben we gesproken over het hanteren van doelstellingen op het gebied van duurzaamheid, met name de combinatie met de langetermijn. Ook kwam het aantrekken en behouden van talent aan de orde in relatie tot competitieve beloningen.

Wolters Kluwer

Binnen het Eumedion verband en namens een aantal institutionele beleggers voerden we een gesprek met Wolters Kluwer in aanloop naar de aandeelhoudersvergadering van 2020. We spraken met de voorzitter van de raad van commissarissen over het nieuw op te stellen remuneratiebeleid. In het verleden zijn er op de aandeelhoudersvergadering vragen gesteld over het salaris van de CEO, dat al lange tijd in de top van de beloning van topbestuurders in Nederland staat. Tijdens de AVA van 2019 heeft Wolters Kluwer al aangegeven voorafgaand aan de AVA van 2020 met investeerders in gesprek te willen gaan over het nieuw op te stellen beloningsbeleid. Tijdens het gesprek hebben we het gehad over de arbeidsmarktreferentiegroep die Wolters Kluwer hanteert. Ook hebben we de langetermijn prestatie maatstaven aangekaart. Wij zien graag een duidelijke koppeling met de strategische prioriteiten. Ook hebben we gesproken over de interne beloningsverhoudingen en hoe Wolters Kluwer rekening houdt met de publieke opinie over het nieuwe remuneratiebeleid. Tenslotte is ook met Wolters Kluwer van gedachten gewisseld over het aantrekken en behouden van talent in relatie tot competitieve beloningen.

6. Samenwerking & Collectieve Initiatieven

Waar mogelijk en gewenst is het pensioenfonds, vertegenwoordigd door Achmea Investment Management, betrokken bij andere vormen van dialoog. Met andere beleggers worden dan bijvoorbeeld de krachten gebundeld voor een collectief engagement. Deze dialogen zijn vaker gericht op sectoren, specifieke onderwerpen (bijvoorbeeld remuneratie of CO-uitstoot) of overheden en andere regelgevende instanties.

6.1. Aansluiting bij internationale initiatieven

Achmea IM is actief in een aantal nationale en internationale samenwerkingsverbanden ter bevordering, ontwikkeling of uitdraging van Maatschappelijk Verantwoord Beleggen. Daarnaast is Achmea IM ondertekenaar van een aantal initiatieven, die belangrijk zijn vanuit de identiteit van de eigen organisatie of die van onze klanten. Ten slotte trekt Achmea IM op met andere institutionele beleggers, bijvoorbeeld daar waar collectieve dialoog met ondernemingen of internationale beleidsmakers effectiever is dan op individuele basis.

Aansluiting bij internationale initiatieven

Achmea IM ondersteunt actief de volgende initiatieven:

Bestuurder van Eumedion
Lid van Investment Committee
Lid werkgroep bestuurdersbezoldiging
Lid Auditcommissie
Lid Juridische commissie

Lid Shareholders Responsibilities Committee

Signatory van de Principles for Responsible Investment

Signatory van het Carbon Disclosure Project

Collectieve initiatieven en investor statements

Achmea IM trekt samen op met ander institutionele beleggers waar dat effectief is en past binnen de kernthema's van ons en onze klanten. Ook steunen wij publiekelijk initiatieven indien ze de belangen van ons en onze klanten goed vertegenwoordigen.

Voortgang lopende en nieuwe initiatieven

In de tweede helft van 2019 was Achmea IM actief in 36 collectieve engagements en samenwerkingsverbanden, waarvan 6 initiatieven in de 2^e helft van 2019 werden opgestart.

Stimuleren van verantwoord lobbybeleid voedingsindustrie

In de eerste helft van 2019 ondertekende wij de brieven van het Interfaith Center on Corporate Responsibility (ICCR) aan 11 ondernemingen uit de voedingsindustrie. De ondernemingen worden gevraagd zich te verantwoorden voor hun lobbyactiviteiten en worden aangezet tot het opstellen van lobbystrategieën die in lijn zijn met de posities die zij innemen omtrent gezondheid en welzijn.

Management van pesticiden en chemicaliën in de landbouw

Wij nemen via de PRI deel aan een engagement project van Mercy Investment Services dat tot doel heeft de negatieve gevolgen van het gebruik van pesticiden en chemicaliën in de landbouw te verminderen. Bijvoorbeeld door het gebruik te verminderen en schadelijke chemische producten te vervangen door veiliger alternatieven. Beperking van pesticidegebruik vermindert belasting van het milieu, bevordert de kwaliteit van water en vermindert risico's en kosten voor waterzuivering. De dialoog richt zich op 13 grote beursgenoteerde supermarktketens waarvan de meeste zijn gevestigd in de Verenigde Staten. Het initiatief wordt uitgevoerd in samenwerking met het Investor Environmental Health Network (IEHN) en de NGO 'Friends of the Earth'.

Mensenrechten en producenten van luxegoederen

Het Platform Living Wage Financials, waar Achmea IM aan deelneemt, stuurde een brief aan een aantal ondernemingen in de luxe goederen industrie. Deze producenten van onder andere luxe kleding, tassen en juwelen is gevraagd om beter te rapporteren over hun beleid en activiteiten op het gebied van mensenrechten en arbeidsrechten in hun productieketens. Aanleiding voor deze brief is dat het PLWF op basis van eigen onderzoek zag dat juist deze groep van ondernemingen achterblijft in beleid en programma's, waaronder bijvoorbeeld ook het betalen van een leefbaar loon in de productieketen.

Voorkomen van milieuvervuiling veroorzaakt door dumping visnetten

Leidende internationale standaarden voor duurzame visserij stellen nog onvoldoende scherpe eisen om verlies of dumpen

van netten te voorkomen. Wij roepen in samenwerking met andere beleggers de Marine Stewardship Council (MSC) - een leidende standaard voor duurzame visvangst - op om strengere criteria op te nemen over het voorkomen van verlies of dumpen van visnetten. Het initiatief wordt geleid door het Global Ghost Gear Initiative, dat zich intensief met deze problematiek bezig houdt en waarin NGOs zoals het Wereld Natuurfonds en bedrijven zoals Tesco en Nestlé vertegenwoordigd zijn.

Aankaarten schendingen mensenrechten door Alphabet

Alphabet, het moederbedrijf van Google, is een belangrijke speler en baanbrekende onderneming in de digitale economie. Het bedrijf zoekt regelmatig de grenzen op van wet en regelgeving op gebied van privacy, bescherming van persoonsgegevens en de ontwikkeling van kunstmatige intelligentie. Ook is er regelmatig discussie over de samenwerking van het bedrijf met repressieve regimes, het meewerken aan het beperken van de vrijheid van meningsuiting en de toegang tot informatie (censuur). Het mensenrechtenbeleid van Alphabet op deze onderwerpen is onduidelijk en is voor verbetering vatbaar. De Investor Alliance for Human Rights, waar Achmea IM lid van is, probeert al geruime tijd met het bedrijf de dialoog aan te gaan over deze onderwerpen, maar de onderneming blijft ontwijkend. Vandaar dat de Investor Alliance for Human Rights nu een brief heeft gestuurd aan de CEO, met de dringende oproep de dialoog over mensenrechten serieus te nemen. Wij steunen dit initiatief door de brief te ondertekenen.

Klimaatrisico's in de luchtvaartindustrie

De luchtvaartindustrie heeft een CO₂ intensief karakter en daarom is het van groot belang dat juist deze industrie wordt aangesproken op hun beleid en inspanningen omtrent de reductie van de CO₂-uitstoot. Wij hebben een brief ondertekend, opgesteld door PRI namens beleggers, aan luchtvaartbedrijven waarin zij onder andere worden opgeroepen om concrete transitieplannen op te stellen, waaronder het ontwikkelen van strategieën ter bevordering van duurzame alternatieve brandstoffen en technologieën.

Het reduceren van broeikasgasuitstoot door olie- en gasbedrijven

Een collectief van 11 Nederlandse institutionele beleggers voerde engagement met 7 olie- en gasbedrijven met als doel het reduceren van broeikasgassen in het algemeen en methaan in het bijzonder. Namens deze groep leidden wij de dialoog met het Italiaanse Eni S.P.A. Onze vragen aan de onderneming zijn inmiddels beantwoord en daarmee is dit traject in de tweede helft van 2019 afgerond.

TABEL 6.1.1 OVERZICHT COLLECTIEVE ACTIVITEITEN ACHMEA IM

Initiatief	Rol	Thema	Samenwerking	Sinds
Investor Expectations Statement on Climate Change for Airlines and Aerospace Companies	Supporting Investor		PRI	H2 2019
Alliance for Human Rights: dialogue with Alphabet	Supporting Investor		Interfaith Center on Corporate Responsibility (ICCR)	H2 2019
Letter to include ghost gear in the Marine Stewardship Council's Sustainable Fisheries Standards	Supporting Investor		Global Ghost Gear Initiative	H2 2019
Investor support for the collaborative efforts to work towards improved transparency into the supply chains and due diligence frameworks in the luxury sector	Supporting Investor	 	The Platform Living Wage Financials (Platform)	H2 2019
Pesticide Use Reduction and Safer Chemicals Management	Supporting Investor		Mercy Investment Services	H2 2019
Invitation to sign ICCR Investor Letter on Lobbying and the Access to Nutrition Index	Supporting Investor		Interfaith Center on Corporate Responsibility (ICCR)	H2 2019
Investor letter to Amazon on labour rights	Supporting Investor		Investor Alliance for Human Rights	H1 2019
Letter to mining companies on tailings dam disclosure	Supporting Investor	 	Investor Mining and Tailings Safety Initiative	H1 2019
Letter of reliance to Glencore on coal commitments	Supporting Investor		IIGCC	H1 2019
The Global Investor Engagement on Meat Sourcing	Supporting Investor	 	Farm Animal Investment Risk & Return (FAIRR) initiative	H1 2019
Farm Animal Investment Risk & Return (FAIRR) initiative	Member	 	Farm Animal Investment Risk & Return (FAIRR) initiative	H1 2019
Investor Statement on the Responsible Sourcing of Cobalt	Supporting Investor	 	PRI	H1 2019
Tobacco Free Pledge	Supporting Investor		Tobacco Free Portfolios	H2 2018
Statement of investor commitment to support a just transition on climate change	Supporting Investor	 	PRI, Grantham Research Institute and ITUC	H2 2018
Working Group on Sustainable Palm Oil Expectation Statement	Supporting Investor	 	PRI	H2 2018
Investor letter to energy companies regarding water disclosure	Supporting Investor	 	Interfaith Center on Corporate Responsibility (ICCR)	H2 2018
Investor expectations statement on deforestation in soybean supply chains	Supporting Investor	 	PRI	H2 2018
Investor Statement on Corporate Accountability for Digital Rights	Supporting Investor		Investor Alliance for Human Rights	H2 2018
Platform Living Wage for Financials	Member	 	10 Nederlandse Financiële instellingen	H2 2018
Climate change transition for oil and gas	Supporting Investor		PRI	H1 2018
Access to Nutrition	Supporting Investor		Access to nutrition	H1 2018

CDP Non-disclosure Campaign	Supporting Investor		CDP	H1 2018
Investor Alliance for Human Rights	Supporting Investor		ICCR	H1 2018
Investor Decarbonisation Initiative	Supporting Investor		ShareAction	H1 2018
Know the Chain Investor Statement	Investor Statement		Know the Chain, ICCR	H1 2018
PRI water risks in agricultural supply chains	Supporting Investor		PRI	H1 2018
Workforce Disclosure Initiative	Investor Statement		ShareAction	H1 2018
Climate Action 100+	Supporting Investor		IGCC, UN PRI, AIGCC, Ceres	H2 2017
Fairr antibiotics farm animals	Investor Statement		Fairr	H2 2017
Cattle linked deforestation	Supporting Investor	 	UN PRI, Ceres	H2 2017
Investor Expectations on Corporate Climate Lobbying	Supporting Investor		UNPRI	H1 2018
FAIRR Initiatief	Supporting Investor	 	UNPRI	H1 2017
DNB SDG Werkgroep	Lid Werkgroep	 	Nederlandse Institutionele Beleggers	H1 2017
Platform Carbon Accounting Financials	Voorzitter Werkgroep Credits		PCAF	H1 2017
Carbon Disclosure Project	Ondertekenaar		CDP	2009
UN PRI	Ondertekenaar	 	UNPRI	2007

7. Bijlagen

7.1. Uitgangspunten van het Global Compact van de Verenigde Naties

Het UN Global Compact verlangt van bedrijven dat zij binnen hun invloedssfeer een aantal kernwaarden op het gebied van mensenrechten, arbeidsnormen, milieu en anticorruptie omarmen, ondersteunen en uitoefenen. Bedrijven die het VN Global Compact initiatief onderschrijven, verbinden zich ertoe de onderstaande doelstellingen en waarden te steunen bij het uitvoeren van hun activiteiten:

Mensenrechten

1e principe: Bedrijven dienen binnen de eigen invloedssfeer de internationaal vastgelegde mensenrechten te ondersteunen en te respecteren; en

2e principe: er voor te zorgen dat zij niet medeplichtig zijn aan schendingen van de mensenrechten.

Arbeidsnormen

3e principe: Bedrijven dienen de vrijheid van vakvereniging en de effectieve erkenning van het recht op collectieve onderhandelingen te handhaven;

4e principe: alle vormen van verplichte en gedwongen arbeid te elimineren;

5e principe: zich in te spannen voor de effectieve afschaffing van kinderarbeid; en

6e principe: discriminatie met betrekking tot werk en beroep te bestrijden.

Milieu

7e principe: Bedrijven dienen het voorzichtigheidsbeginsel te hanteren met betrekking tot milieukwesties;

8e principe: initiatieven te ondernemen om grotere verantwoordelijkheid op milieugebied te bevorderen; en

9e principe: de ontwikkeling en verspreiding van milieuvriendelijke technologieën te stimuleren.

Anticorruptie

10e principe: Bedrijven dienen alle vormen van corruptie, inclusief afpersing en omkoping, tegen te gaan.

De principes van het UN Global Compact zijn gebaseerd op internationale verdragen, onder andere afgeleid van de Universele verklaring van de rechten van de mens, de verklaring van de Internationale Arbeidsorganisatie (ILO) inzake de fundamentele arbeidsrechten, en van de verklaring van Rio met betrekking tot milieu en ontwikkeling.

7.2. Relevante bepalingen Nederlandse Corporate Governance Code (2016 versie)

Principe 4.1 De algemene vergadering

Principe De algemene vergadering kan een zodanige invloed uitoefenen op het beleid van het bestuur en de raad

van commissarissen van de vennootschap, dat zij een volwaardige rol speelt in het systeem van checks and balances binnen de vennootschap. Goede corporate governance veronderstelt een volwaardige deelname van aandeelhouders aan de besluitvorming in de algemene vergadering.

Relevante best practice bepalingen

4.1.1 Het toezicht van de raad van commissarissen op het bestuur omvat mede het toezicht op de verhouding met aandeelhouders.

4.1.5 Indien een aandeelhouder een onderwerp op de agenda heeft laten plaatsen, licht hij dit ter vergadering toe en beantwoordt hij zo nodig vragen hierover.

4.1.6 Een aandeelhouder oefent het agenderingsrecht slechts uit nadat hij daaromtrent in overleg is getreden met het bestuur. Wanneer één of meer aandeelhouders het voornemen hebben de agendering te verzoeken van een onderwerp dat kan leiden tot wijziging van de strategie van de vennootschap, bijvoorbeeld door het ontslag van één of meer bestuurders of commissarissen, wordt het bestuur in de gelegenheid gesteld een redelijke termijn in te roepen om hierop te reageren (de responstijd). De mogelijkheid van het inroepen van de responstijd geldt ook voor een voornemen als hiervoor bedoeld dat strekt tot rechterlijke machtiging voor het bijeenroepen van een algemene vergadering op grond van artikel 2:110 BW. De desbetreffende aandeelhouder respecteert de door het bestuur ingeroepen responstijd, bedoeld in best practice bepaling 4.1.7.

Principe 4.3 Uitbrengen van stemmen

Principe Deelname van zoveel mogelijk aandeelhouders aan de besluitvorming in de algemene vergadering is in het belang van de checks and balances van de vennootschap. De vennootschap stelt, voor zover het in haar mogelijkheid ligt, aandeelhouders in de gelegenheid op afstand te stemmen en met alle (andere) aandeelhouders te communiceren.

Relevante best practice bepalingen

4.3.1 Een aandeelhouder stemt naar eigen inzicht. Van een aandeelhouder die gebruik maakt van stemadviezen van derden wordt verwacht dat hij zich een eigen oordeel vormt over het stembeleid of de door deze adviseur verstrekte stemadviezen.

4.3.5 Institutionele beleggers (pensioenfondsen, verzekeraars, beleggingsinstellingen, vermogensbeheerders) plaatsen jaarlijks in ieder geval op hun website hun beleid ten aanzien van het uitoefenen van het stemrecht op aandelen die zij houden in beursvennootschappen.

4.3.6 Institutionele beleggers plaatsen jaarlijks op hun website en/of in hun bestuursverslag een verslag van de uitvoering van hun beleid voor het uitoefenen van het stemrecht in het desbetreffende boekjaar. Daarnaast brengen zij ten minste eenmaal per kwartaal op hun website verslag uit of en hoe zij als aandeelhouders hebben gestemd op algemene vergaderingen. Dit verslag wordt op de website van de institutionele belegger geplaatst.

7.3. Lijst van ondernemingen; Normatieve Dialogen

	Onderneming	Dialogo geïnitieerd	Normschending
1	AbbVie, Inc.	15-1-2019	Corruptie
2	Amazon.com, Inc.	15-10-2017	Mensenrechten
	Amazon.com, Inc.	15-10-2017	Arbeidsnormen
3	America Movil SAB	15-7-2018	Arbeidsnormen
4	Anglo American plc	15-7-2018	Mensenrechten
	Anglo American plc	15-7-2018	Milieu
5	Anheuser-Busch InBev	14-3-2019	Arbeidsnormen
	Anheuser-Busch InBev	14-3-2019	Arbeidsnormen
6	Apple Inc.	15-10-2017	Mensenrechten
7	Banglalink Digital	15-7-2017	Arbeidsnormen
8	BHP Billiton	15-4-2017	Milieu
	BHP Billiton	15-4-2018	Milieu
9	BP Plc	21-3-2019	Mensenrechten
10	CaixaBank SA	15-7-2018	Corruptie
11	Cargill, Inc.	15-7-2017	Arbeidsnormen
12	CBS Corporation	15-7-2019	Arbeidsnormen
13	China Petroleum & Chemical Corp.	14-3-2019	Corruptie
14	Commonwealth Bank of Australia	15-10-2018	Corruptie
15	Daimler AG	15-4-2017	Milieu
16	Danske Bank A/S	15-10-2018	Corruptie
17	Deutsche Bank AG	15-3-2019	Corruptie
	Deutsche Bank AG	15-3-2019	Corruptie
18	Deutsche Post AG	15-7-2018	Arbeidsnormen
19	Enagas SA	15-1-2019	Mensenrechten
20	ENGIE SA	15-1-2017	Mensenrechten
	ENGIE SA	15-1-2017	Milieu
	ENGIE SA	15-1-2017	Milieu
21	Eni S.p.A.	15-4-2017	Milieu
	Eni S.p.A.	15-3-2019	Milieu
	Eni S.p.A.	15-3-2019	Arbeidsnormen
	Eni S.p.A.	15-4-2017	Corruptie
	Eni S.p.A.	15-3-2019	Corruptie
	Eni S.p.A.	15-3-2019	Corruptie
22	Entergy Corporation	15-7-2017	Milieu
23	Evergy, Inc.	15-1-2019	Milieu
24	EXOR N.V.	15-7-2019	Milieu
25	Exxon Mobil Corp.	15-7-2017	Milieu

	Onderneming	Dialogo geïnitieerd	Normschending
	Exxon Mobil Corp.	15-7-2017	Milieu
	Exxon Mobil Corp.	15-7-2017	Milieu
26	Facebook, Inc.	28-3-2019	Mensenrechten
	Facebook, Inc.	28-3-2019	Mensenrechten
27	Fiat Chrysler Automobiles N.V.	15-4-2017	Milieu
28	First Pacific Co. Ltd.	15-7-2018	Arbeidsnormen
29	GlaxoSmithKline plc	15-1-2017	Corruptie
30	Glencore plc	15-7-2018	Mensenrechten
	Glencore plc	15-7-2018	Milieu
	Glencore plc	15-7-2018	Arbeidsnormen
31	Honda Motor Co., Ltd.	15-10-2017	Arbeidsnormen
32	Iberdrola SA	15-4-2018	Mensenrechten
33	ING Groep NV	15-7-2019	Corruptie
34	JBS SA	15-7-2017	Milieu
	JBS SA	15-7-2017	Arbeidsnormen
	JBS SA	15-7-2017	Arbeidsnormen
	JBS SA	15-7-2017	Corruptie
35	JPMorgan Chase & Co.	15-10-2017	Corruptie
36	KBC Group SA/NV	15-4-2018	Mensenrechten
37	LafargeHolcim Ltd.	15-7-2017	Mensenrechten
	LafargeHolcim Ltd.	15-7-2017	Arbeidsnormen
38	Marubeni Corporation	15-4-2018	Mensenrechten
	Marubeni Corporation	15-4-2018	Milieu
39	Mitsubishi Corporation	15-10-2018	Mensenrechten
40	National Australia Bank Limited	15-7-2018	Corruptie
41	Naturgy Energy Group SA	15-1-2018	Mensenrechten
42	NextEra Energy, Inc.	15-1-2019	Milieu
43	Nordea Bank AB	15-7-2018	Corruptie
44	Novartis AG	15-1-2018	Corruptie
45	NTPC Ltd.	15-7-2017	Milieu
46	Petróleos Mexicanos SA	15-7-2018	Milieu
47	Philip Morris International Inc.	15-10-2017	Mensenrechten
48	Renault SA	15-7-2019	Milieu
	Renault SA	15-4-2017	Arbeidsnormen
49	Rio Tinto plc	15-1-2017	Mensenrechten
	Rio Tinto plc	15-1-2017	Milieu
50	Royal Dutch Shell plc	15-1-2017	Mensenrechten
	Royal Dutch Shell plc	15-1-2017	Milieu
	Royal Dutch Shell plc	15-1-2017	Arbeidsnormen

	Onderneming	Dialogo geïnitieerd	Normschending
	Royal Dutch Shell plc	15-1-2017	Corruptie
51	Sanofi	15-10-2017	Corruptie
	Sanofi	20-3-2019	Corruptie
52	Snam S.p.A.	15-1-2019	Mensenrechten
53	Southern Company	15-7-2017	Milieu
54	Sumitomo Chemical Co., Ltd.	15-10-2018	Milieu
55	Sumitomo Corporation	15-4-2017	Arbeidsnormen
56	Swedbank AB	15-10-2019	Corruptie
57	The AES Corporation	15-4-2017	Mensenrechten
	The AES Corporation	15-4-2017	Milieu
58	The Goldman Sachs Group, Inc.	15-7-2019	Corruptie
59	Total SA	15-10-2018	Milieu
60	UnitedHealth Group, Inc.	15-7-2019	Mensenrechten
61	Vestas Wind Systems A/S	15-4-2017	Mensenrechten
	Vestas Wind Systems A/S	4-12-2019	Arbeidsnormen
62	Vistra Energy Corp.	15-7-2017	Milieu
	Vistra Energy Corp.	15-1-2018	Milieu
63	Volkswagen AG	15-4-2017	Milieu
	Volkswagen AG	15-7-2019	Milieu
64	Wells Fargo & Company	15-1-2017	Mensenrechten
65	Westar Energy, Inc.	15-7-2017	Milieu
66	Weyerhaeuser Co.	15-3-2019	Mensenrechten
67	Wynn Resorts, Limited	15-4-2018	Arbeidsnormen

7.4. Lijst van ondernemingen; Thematische Dialogen

	Onderneming	Sector	Land van herkomst	Engagement omschrijving
1	Pinnacle West Capital Corporation	Nutsbedrijven	Verenigde Staten	Watterisico bij water- en elektriciteitsbedrijven
2	Veolia Environnement SA	Nutsbedrijven	Frankrijk	Watterisico bij water- en elektriciteitsbedrijven
3	Severn Trent Plc	Nutsbedrijven	Verenigd Koninkrijk	Watterisico bij water- en elektriciteitsbedrijven
4	United Utilities Group PLC	Nutsbedrijven	Verenigd Koninkrijk	Watterisico bij water- en elektriciteitsbedrijven
5	Public Service Enterprise Group Inc	Nutsbedrijven	Verenigde Staten	Watterisico bij water- en elektriciteitsbedrijven
6	Chubu Electric Power Company, Incorporated	Nutsbedrijven	Japan	Watterisico bij water- en elektriciteitsbedrijven
7	American Water Works Company, Inc.	Nutsbedrijven	Verenigde Staten	Watterisico bij water- en elektriciteitsbedrijven
8	ENGIE SA	Nutsbedrijven	Frankrijk	Watterisico bij water- en elektriciteitsbedrijven
9	Fortum Oyj	Nutsbedrijven	Finland	Watterisico bij water- en elektriciteitsbedrijven
10	Tohoku Electric Power Company, Incorporated	Nutsbedrijven	Japan	Watterisico bij water- en elektriciteitsbedrijven
11	Electricite de France SA	Nutsbedrijven	Frankrijk	Watterisico bij water- en elektriciteitsbedrijven
12	Ralph Lauren Corporation Class A	Duurzame consumptiegoederen	Verenigde Staten	Leefbaar Loon
13	TJX Companies Inc	Duurzame consumptiegoederen	Verenigde Staten	Leefbaar Loon
14	V.F. Corporation	Duurzame consumptiegoederen	Verenigde Staten	Leefbaar Loon
15	Home Depot, Inc.	Duurzame consumptiegoederen	Verenigde Staten	Leefbaar Loon
16	Tesco PLC	Niet-duurzame consumptiegoederen	Verenigd Koninkrijk	Leefbaar Loon
17	Royal Ahold Delhaize N.V.	Niet-duurzame consumptiegoederen	Nederland	Leefbaar Loon
18	Casino, Guichard-Perrachon SA	Niet-duurzame consumptiegoederen	Frankrijk	Leefbaar Loon
19	METRO AG	Niet-duurzame consumptiegoederen	Duitsland	Leefbaar Loon
20	Deutsche Post AG	Industrie	Duitsland	Klimaat en transport
21	Royal Mail plc	Industrie	Verenigd Koninkrijk	Klimaat en transport
22	United Parcel Service, Inc. Class B	Industrie	Verenigde Staten	Klimaat en transport
23	Expeditors International of Washington, Inc.	Industrie	Verenigde Staten	Klimaat en transport
24	C.H. Robinson Worldwide, Inc.	Industrie	Verenigde Staten	Klimaat en transport
25	Nestle S.A.	Niet-duurzame consumptiegoederen	Zwitserland	Access to Nutrition

	Onderneming	Sector	Land van herkomst	Engagement omschrijving
26	Suntory Beverage & Food Ltd.	Niet-duurzame consumptiegoederen	Japan	Access to Nutrition
27	Unilever NV	Niet-duurzame consumptiegoederen	Nederland	Access to Nutrition
28	Conagra Brands, Inc.	Niet-duurzame consumptiegoederen	Verenigde Staten	Access to Nutrition
29	SUBARU CORP	Duurzame consumptiegoederen	Japan	Dialogo Klimaattransitie
30	Renault SA	Duurzame consumptiegoederen	Frankrijk	Dialogo Klimaattransitie
31	BMW	Duurzame consumptiegoederen	Duitsland	Dialogo Klimaattransitie
32	Marathon Oil Corporation	Energie	Verenigde Staten	Dialogo Klimaattransitie
33	Exxon Mobil Corp.	Energie	Verenigde Staten	Dialogo Klimaattransitie
34	OMV AG	Energie	Oostenrijk	Dialogo Klimaattransitie
35	Fortescue Metals Group Ltd	Basismaterialen	Australië	Industriële Energie-efficiëntie
36	Nucor Corporation	Basismaterialen	Verenigde Staten	Industriële Energie-efficiëntie
37	Covestro AG	Basismaterialen	Duitsland	Industriële Energie-efficiëntie
38	PPG Industries, Inc.	Basismaterialen	Verenigde Staten	Industriële Energie-efficiëntie
39	Umicore	Basismaterialen	België	Industriële Energie-efficiëntie
40	Sika AG	Basismaterialen	Zwitserland	Industriële Energie-efficiëntie
41	Novartis AG	Gezondheidszorg	Zwitserland	Goede en Beschikbare Medicijnen
42	Johnson & Johnson	Gezondheidszorg	Verenigde Staten	Goede en Beschikbare Medicijnen
43	Roche Holding AG	Gezondheidszorg	Zwitserland	Goede en Beschikbare Medicijnen
44	Bayer AG	Gezondheidszorg	Duitsland	Goede en Beschikbare Medicijnen
45	AbbVie, Inc.	Gezondheidszorg	Verenigde Staten	Goede en Beschikbare Medicijnen
46	Biogen Inc.	Gezondheidszorg	Verenigde Staten	Goede en Beschikbare Medicijnen
47	Amcor Ltd	Basismaterialen	Australië	Plastics
48	Sealed Air Corporation	Basismaterialen	Verenigde Staten	Plastics
49	Huhtamaki Oyj	Basismaterialen	Finland	Plastics
50	Mondi plc	Basismaterialen	Verenigd Koninkrijk	Plastics
51	LyondellBasell Industries NV	Basismaterialen	Verenigde Staten	Plastics
52	Berry Plastics Group Inc	Basismaterialen	Verenigde Staten	Plastics
53	Greif Inc	Basismaterialen	Verenigde Staten	Plastics
54	Royal Caribbean Cruises Ltd.	Duurzame consumptiegoederen	Verenigde Staten	Human Capital
55	Carnival plc	Duurzame consumptiegoederen	Verenigd Koninkrijk	Human Capital
56	McDonald's Corporation	Duurzame consumptiegoederen	Verenigde Staten	Human Capital
57	Starbucks Corporation	Duurzame consumptiegoederen	Verenigde Staten	Human Capital
58	Sodexo SA	Duurzame consumptiegoederen	Frankrijk	Human Capital

7.5. Overzicht van de Achmea IM beleggingsfondsen

Fondscode	Fondsnaam (Achmea)	Institutioneel of Retail
LEP	Achmea IM Euro Money Market Fund	Institutioneel
OF10	Achmea IM 10 Year Overlay Fund	Institutioneel
OF20	Achmea IM 20 Year Overlay Fund	Institutioneel
OF30	Achmea IM 30 Year Overlay Fund	Institutioneel
OF40	Achmea IM 40 Year Overlay Fund	Institutioneel
OF50	Achmea IM 50 Year Overlay Fund	Institutioneel
Overlay	Achmea IM 10/20/30/40/50 Year Overlay Fund	Institutioneel
ALO	Achmea IM Long Duration Bond Fund	Institutioneel
LOK	Achmea IM Euro Local Government Loans Fund	Institutioneel
VES	Achmea IM Euro Government Bond Fund	Institutioneel
ASE	Achmea IM Euro Government Bond Pool	Institutioneel
VEC	Achmea IM Euro Investment Grade Credit Fund	Institutioneel
ABI	Achmea IM Investment Grade Credit Pool EUR hedged	Institutioneel
CBF	Achmea IM Euro Corporate Bond Fund	Institutioneel
GBF	Achmea IM Euro Green Bond Fund	Institutioneel
VWI	Achmea IM Global Inflation Linked Bond Fund EUR hedged	Institutioneel
VOM	Achmea IM (LC) Emerging Markets Debt Fund	Institutioneel
ASO	Achmea IM (HC) Emerging Markets Debt Fund EUR hedged	Institutioneel
IPGHYP	Achmea IM Global High Yield Fund EUR hedged	Institutioneel
ABH	Achmea IM Global High Yield Pool EUR hedged	Institutioneel
PVF	PVF Particuliere Hypothekenfonds	Institutioneel
GSF	Achmea IM Commodity Fund EUR hedged	Institutioneel
AGR	Achmea IM Diversified Commodity Fund EUR hedged	Institutioneel
GEFF	Achmea IM Global Multi Factor Equity Fund	Institutioneel
HGEF	Achmea IM Global Multi Factor Equity Fund EUR hedged	Institutioneel
AWW	Achmea IM Global Enhanced Equity Fund EUR hedged	Institutioneel
AOM	Achmea IM Emerging Markets Equity Fund	Institutioneel
OWB	Achmea IM Global Real Estate Equity Fund	Institutioneel
HOWB	Achmea IM Global Real Estate Equity Fund EUR hedged	Institutioneel
GMV	Achmea mixfonds voorzichtig A	Retail
GMG	Achmea mixfonds gemiddeld A	Retail
GMA	Achmea mixfonds ambitieus A	Retail
GZA	Achmea mixfonds zeer ambitieus A	Retail
GES	Achmea euro staatsobligaties fonds A	Retail
GIB	Achmea investment grade bedrijfsobligaties fonds A	Retail
GWA	Achmea wereldwijd aandelen fonds A	Retail

AZD	Achmea Mixfonds Zeer Defensief	Retail
AMD	Achmea Mixfonds Defensief	Retail
AMN	Achmea Mixfonds Neutraal	Retail
AMO	Achmea Mixfonds Offensief	Retail
AZO	Achmea Mixfonds Zeer Offensief	Retail
AFO	Achmea Bedrijfsobligaties en Euro Staatsobligaties Fonds	Retail
AFA	Achmea Mondiaal Aandelen Fonds	Retail
GFO	Avéro Achmea Garantiefonds	Retail
WWA	Achmea Wereldwijd Aandelen Fonds	Retail
OMA	Achmea Opkomende Markten Aandelen Fonds	Retail
ESO	Achmea Euro Staatsobligaties Fonds	Retail
IGB	Achmea Investment Grade Bedrijfsobligaties Fonds	Retail
HYB	Achmea High Yield Bedrijfsobligaties Fonds	Retail
OMS	Achmea Opkomende Markten Staatsobligaties Fonds	Retail
LOF	Achmea Langlopende Obligaties Fonds	Retail
GRF	Achmea Grondstoffen Fonds	Retail
IVF	Achmea Indirect Vastgoed Fonds	Retail

Colofon

Deze halfjaarrapportage Maatschappelijk Verantwoord Beleggen is een uitgave van Achmea Investment Management; opgesteld in januari 2020. Meer weten? Neem dan contact op met uw fondsmanager of account CIO.

Disclaimer

Achmea Investment Management B.V. ('Achmea IM') heeft de informatie in dit document met zorg samengesteld. De informatie is alleen bestemd voor gekwalificeerde beleggers en/of professionele beleggers zoals bedoeld in de Wet op het financieel toezicht (Wft). Dit document is of bevat (i) geen aanbod of uitnodiging om financiële instrumenten te kopen, te verkopen of te verhandelen, (ii) geen beleggingsaanbeveling of beleggingsadvies, (iii) geen juridisch, fiscaal of ander advies. Achmea IM raadt u af een (beleggings)beslissing uitsluitend te baseren op de informatie in dit document. Raadpleeg in voorkomende gevallen een juridisch, fiscaal of andere adviseur. Achmea IM is niet aansprakelijk voor schade die het gevolg is van zo'n (beleggings)beslissing. De informatie in dit document is (mede) gebaseerd op informatie die Achmea IM van betrouwbaar geachte informatiebronnen heeft verkregen. Achmea IM garandeert niet de betrouwbaarheid van die bronnen en de juistheid en volledigheid van de van die bronnen verkregen informatie. De informatie in dit document is puur informatief en u kunt daaraan geen rechten ontleen. Alle informatie is een momentopname, tenzij uitdrukkelijk anders is aangegeven. Het verstrekken van dit document na de oorspronkelijke publicatiedatum is geen garantie dat de hierin opgenomen informatie op die latere datum nog juist en volledig is. Achmea IM heeft het recht om deze informatie zonder aankondiging te wijzigen. Het noemen van rendementen op beleggingen in dit document dient uitsluitend als uitleg en toelichting. Achmea IM spreekt daarmee geen verwachting uit over het rendement of koersverloop van die beleggingen. De waarde van uw belegging kan fluctueren en in het verleden behaalde resultaten bieden geen garantie voor de toekomst. U mag de informatie in dit document alleen voor eigen persoonlijk gebruik kopiëren.

U mag de informatie niet overnemen, vermenigvuldigen, distribueren of openbaren zonder schriftelijke toestemming van Achmea IM. Alle informatie (teksten, foto's, illustraties, grafisch materiaal, handelsnamen, logo's, woord en beeldmerken) blijft eigendom van of in licentie bij Achmea IM en wordt beschermd door auteursrecht, merkenrecht en/of intellectueel eigendomsrecht. Er worden geen rechten of licenties overgedragen bij gebruik van of toegang tot deze informatie. Achmea Investment Management B.V., statutair gevestigd te Zeist (KvK 18059537), beschikt over een vergunning als beheerder van beleggingsinstellingen zoals bedoeld in de Wet op het financieel toezicht. Achmea Investment Management B.V. is ingeschreven in het register van de Stichting Autoriteit Financiële Markten onder nummer 15001209.